

**EĞİTİMİN METALAŞMASININ EĞİTİM HARCAMALARINA YÖNELİK
TÜKETİM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hilal Kır Paksoy

Eskişehir 2024

**EĞİTİMİN METALAŞMASININ EĞİTİM HARCAMALARINA YÖNELİK
TÜKETİM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ**

Hilal Kır Paksoy

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pazarlama Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Nezihe Figen Ersoy Arca

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2024

ÖZET

EĞİTİMİN METALAŞMASININ EĞİTİM HARCAMALARINA YÖNELİK TÜKETİM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

Hilal KIR PAKSOY

İşletme Anabilim Dalı

Pazarlama Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran,2024

Danışman: Prof. Dr. Nezihe Figen Ersoy Arca

Günümüzde neredeyse her şeyin bir meta ürünü olduğunu görmekteyiz. Metalaşma süreci insan hayatındaki her unsuru etkisi altına almaktadır. Metalaşmanın etkilediği en önemli unsurlardan biri de eğitimidir. Eğitimin metalaşması ile tüketim toplumları da artık eğitimi temel amacından saptırmaya yönelik bir biçimde ilerlemektedir. Yaşamı boyunca sürekli tüketmesine karşılık insana tüketici kimliğinin verilmesi, sanayi devrimi sonrası toplumsallaşmaya denk düşmektedir. Değişen ekonomik düzenlerle birlikte üretimin artması, ürünlerin satılması ile doğan ihtiyaçlarla birlikte tüketici olarak insanın, tüketim alışkanlıklarının farklılaştığı görülmektedir (Çelik & Çuhadar, 2023). Neo-liberalizm etkisiyle artık her şeyin pazarlanabilir ve satılabilir olmasıyla, eğitimin de satın alınabilir bir metaya dönüşmesi kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir. Eğitim harcamalarında da meydana gelen artış, eğitimin meta haline dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu bu şekilde ele aldığımızda ise eğitimin metalaşması üzerine araştırmaların daha fazla yapılması ve bu probleme bir çözüm bulunması gerekmektedir. Çalışma, Eskişehir ilindeki eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmaktadır. Tez konusu belirlenirken literatür detaylı bir biçimde taranmış ve genelde yabancı bazı araştırmacıların bu konu üzerinde durduğunun ve eğitimin metalaşmasının tüketim kültürü ile ilişkilendirildiği çok az araştırma ile karşılaşmıştır. Türk kaynaklarına bakıldığında ise bu tez konusunun henüz araştırılmaması nedeniyle literatürdeki bir boşluğu tamamlamak ve literatüre katkıda bulunmak adına bu araştırma konusu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitimin Metalaşması, Tüketim Kültürü, Kurumsal İtibar, Toplumsal Sınıf ve Algı.

ABSTRACT

The Effect Of The Commodification Of Education On The Consumer Culture Regarding
Education Expenditures

Hilal KIR PAKSOY

Department of Business Administration

Anadolu University, Graduate Education Institute, June, 2024

Supervisor: Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY ARCA

In contemporary society, we observe that nearly everything has become a commodified product. The process of commodification affects every aspect of human life. One of the most significant elements impacted by commodification is education. With the commodification of education, consumer societies are now progressing in a manner that deviates education from its fundamental purpose. Assigning a consumer identity to individuals throughout their lives corresponds to the socialization that followed the industrial revolution. With changing economic systems, increased production, and the resulting needs arising from product sales, it is observed that consumption habits of individuals as consumers have diversified (Çelik & Çuhadar, 2023). Under the influence of neoliberalism, the inevitability of everything being marketable and sellable has made education an inevitable commodity. The increase in education expenditures is also attributed to the transformation of education into a commodity. Addressing this issue in this manner highlights the necessity for more research on the commodification of education and finding solutions to this problem. This study is limited to the parents of children enrolled in educational institutions in the province of Eskişehir. During the determination of the thesis topic, a thorough literature review was conducted, revealing that while some foreign researchers have focused on this topic, there are very few studies that link the commodification of education with consumer culture. In Turkish sources, this thesis topic has not yet been explored, which indicates a gap in the literature. Thus, this research topic was chosen to fill that gap and contribute to the literature.

Keywords: Commodification of Education, Consumer Culture, Corporate Reputation, Social Class and Perception.

ÖNSÖZ

Lisans sürecimde de yüksek lisans eğitimim sürecinde de samimiyeti, hoşgörüsüyle ve sevgisiyle bana her anımda destek veren sevgili hocam, danışmanım Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY ARCA' ya sonsuz teşekkürlerimi sunmaktan gurur duyurum.

Tüm yüksek öğrenim sürecimde bana yol gösteren ve sadece hocam olarak değil bir anne gibi her türlü zor anımda yanımda olan benden sevgisini, şefkatini ve anlayışını esirgemeyen, her türlü yaşadığım zorlukta inanılmaz bir özveri ile bana daima doğru yolu gösteren akıl hocam, teyzem, değerli büyüğüm Prof. Dr. Zeynep Erdiñ'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca ve tezimin ilk aşamasından bitişine kadar geçen süreçte her zaman yanımda olan değerli ailem, verdikleri moral motivasyonla beni sürekli ayakta tutan, bütün sıkıntılarımla sıklıkla dinleyerek fedakarlıklarda bulunan, her süreçte beni destekleyen, dualarıyla hep yanımda olan ince fikirli annem ve tüm eğitim hayatım boyunca ders çalışayım diye geceleri beni kütüphane kapılarında bekleyen biricik babama minnet borçluyum. Sizin gibi bir ailem olduğu için teşekkür ederim.

Sadece tez sürecimde değil her derdim ve sıkıntıda beni bıkmadan dinleyip destek olan, sadece eş değil bana bir arkadaş, dost ve yol gösterici olan, her türlü sahip olduğu bilgiyi benimle paylaşmaktan kaçınmayan ve benim daha da ilerlememi sağlayan yoldaşım, sevgili eşim Muhammed Faruk PAKSOY' a teşekkürlerimi sunarım.

Kıymetli vakitlerini ayırıp herhangi bir karşılık beklemeden bu tezin hayata geçirilmesinde adeta gizli kahramanlar olarak rol üstlenen çok değerli dostum Betül BENLİ' ye, Emine PERÇİNLER' e teşekkürlerimi borç bilirim.

Hilal KIR PAKSOY

Haziran, 2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Hilal KIR PAKSOY

İÇİNDEKİLER

EĞİTİMİN METALAŞMASININ EĞİTİM HARCAMALARINA YÖNELİK TÜKETİM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ.....	i
EĞİTİMİN METALAŞMASININ EĞİTİM HARCAMALARINA YÖNELİK TÜKETİM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLOLAR DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Konusu Ve Kapsamı.....	3
1.2. Ana Özgünlüğü Ve Problemi	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4. Araştırma Soruları.....	6
1.4.1. Görüşme formu 1.bölüm soruları	6
1.4.2.Görüşme formu 2.bölüm soruları.....	7
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Genel Bilgiler	8
2.2. Tüketim Kavramı.....	11
2.2.1. İhtiyaçlar, istekler ve arzular	11
2.3. Tüketim Kavramının Evrimi ve Kuşaklar Arası Değişim	15
2.4.Tüketim Kültürü	17
2.4.1. Kurumsal itibar, kurum kültürü ve algılanan kalite	19
2.4.2.Tüketimin idealistleşmesi ve anlamlarının değişmesi	20
2.4.3. Tüketim kültüründe imaj ve kapitalist sistem	21
2.4.4. Tüketim kültürü ve toplumsal değerlerin dönüşümü	23
2.5. Meta Kavramı	24
2.6. Eğitimin Kapitalist Metalaşma Süreci ve Sonuçları	26

2.6.1. Eğitimin metalaşması ve dışsallıklar	31
3. YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırmanın Modeli.....	35
3.2. Evren, Örneklem ve Çalışma Grubu.....	36
3.2.1. Nitel boyuta ilişkin evren ve örneklem	36
3.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları	37
3.4. Verilerin Toplanması.....	39
3.5. Nitel Verilerin Analizi	39
4. BULGULAR VE YORUM	41
4.1. Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri.....	41
4.2. Çocuğu Devlet Okuluna Giden Ebeveyn Görüşleri	52
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	61
5.1. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç	61
5.2. Öneriler	68
5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler	68
5.2.2. Araştırmacılara yönelik öneriler.....	69
KAYNAKÇA	70
EKLER.....	1
ÖZGEÇMİŞ.....	1

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Eğitim hizmetinin metaya dönüşmesi.....	25
Şekil 2.2. Ücretsiz özel lise açıldı.....	29
Şekil 4.1. Çocuğu özel okula giden ebeveyn görüşleri	42
Şekil 4.2. Çocuğu devlet okuluna giden ebeveyn görüşleri.....	53

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1. Okul seçimi teması frekans tablosu	43
Tablo 4.2. Eğitim harcamaları ve tüketim tercihleri teması frekans tablosu	47
Tablo 4.3. Eğitim sistemi ve kalitesi teması frekans tablosu	49
Tablo 4.4 Toplumsal konum ve algı teması frekans tablosu.....	51
Tablo 4.5. Okul seçimi teması frekans tablosu	54
Tablo 4.6. Eğitim ve toplumsal algı teması frekans tablosu	57
Tablo 4.7. Çevre ve sosyal etkileşim teması frekans tablosu	59

KISALTMALAR DİZİNİ

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

f: Kodların Sayı Yük Numaraları/ Frekansları

V1: 1. Görüşme Yapılan Veli

V2: 2. Görüşme Yapılan Veli

V3: 3. Görüşme Yapılan Veli

V4: 4. Görüşme Yapılan Veli

V5: 5. Görüşme Yapılan Veli

V6: 6. Görüşme Yapılan Veli

V7: 7. Görüşme Yapılan Veli

V8: 8. Görüşme Yapılan Veli

V9: 9. Görüşme Yapılan Veli

V10: 10. Görüşme Yapılan Veli

1.GİRİŞ

Tarih boyunca siyasal, kültürel ve ekonomik alanlardaki değişimler, toplumların gelişimine ve ekonomik güç kazanmasına olanak sağlamıştır. Eğitim, modernleşen ve kalkınan toplumların temelinde yer alır ve bu değişimler, eğitim sistemleri ile eğitim harcamalarını da şekillendirir. Genç nüfusun eğitime yönlendirilmesi ve eğitim sistemlerinden en iyi şekilde faydalanılması büyük önem taşır. Doğru bir eğitimle, insanlar sürekli değişen dünyada kendilerini güvence altına alabilirler. Bu doğru eğitim, değişen koşullara uygun talep ve standartlara göre biçimlendirilmiş bir eğitimidir. Kapitalizm öncesi dönemde eğitim bu denli yaygın bir şekilde örgütlenmemiştir. Kapitalizmin temel özelliklerinden biri, üretimin toplumsallaşması ve toplam üretimin büyük ölçüde artmasıdır. Kapitalist üretim tarzının hâkim olduğu toplumlarda, zenginlik "büyük bir meta yığını" olarak kendini gösterir (Marx, 2011).

Aynı zamanda küreselleşen dünyada çağa uygun eğitimi sunabilmek de önem arz etmektedir. Yeni bilgiler üreterek bilgi toplumunun yeni bilgiye ulaşmasını, paylaşmasını sağlamak ve toplumun kültürel değerlerini gözeterek bilgi birikimini yeni nesillere aktarmak, bireylerin hem topluma hem de kendine yarar sağlayarak topluma uyumunu kolaylaştırmak eğitim kurumunun öncelikli görevleri arasında yer almaktadır (Tatlıdil & Günder, 2013).

Eğitim kurumu öğrenci açısından değerlendirildiğinde öğrenme, sosyal ve duygusal birçok açıdan birikimin temellerinin atıldığı bir alandır. Bu sebeple okul seçiminde okulun konumu, imkanları, çocuğun ve ailenin beklentileri, ayrıca okulun çocuktan ve veliden beklentileri, ideolojik yaklaşımı önem arz etmektedir (Kurtuldu, 2010). Çalışma, Eskişehir ilindeki eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmaktadır. Çoğunlukla ebeveynler açısından çocuğunun ideal ve nitelikli bir kurumda sosyal ve duygusal açıdan da faydalanabileceği bir ortam sunulması kurumun tercih sebepleri arasında yer almaktadır. Ancak ideal ve nitelikli kavramlarının birbirinden farklı algılanarak yapılan çıkarımlar herkes için farklılık gösterebilmektedir. Velilerin beklentileri, eğitim düzeyleri, kişilik yapısı, ekonomik durumu, içinde bulunulan sosyo-kültürel ortam ve sosyo-ekonomik koşullara göre değişkenlik göstermektedir (Dilara Keskin & Turna, 2010).

Devlet ve özel eğitim kurumlarında yer alan idareciler ile yapılan derinlemesine görüşmelerden yola çıkılarak şu sonuçlar elde edilmektedir. Okul idarecilerinin şu sözleri; ‘..... Bizim okulumuza gelen çocukların çoğunun velisi çalışıyor, haliyle veli tüm gün güvenebileceği ve dersler dışında sosyal faaliyetlerini de yapabileceği bir yere göndermek istiyor. Yani dediğim gibi çocuğunuz yüzme dersi alsın istiyorsunuz. Jimnastik dersi aynı şekilde keza müfredat dahilinde zaten çocuk alıyor bu dersleri. Çünkü günde dokuza yakın dersi var zaten çocuğun yani birçok işini okulda zaten hallediyor ve gittikten sonra anca anne babayla vakit geçiriyor. Yani dışarıya gönderme gereği duymuyor. Yani bence onlarda bir büyük bir etken. Ondan sonra anne baba çocuk etkinlikleri falan da organize ediyoruz. Yani burasını biz 7 /24 aslında yaşayan bir kampüse dönüştürdük gündüz evet, çocuklara eğitim veriyoruz ama akşam saat dokuzdan sonra tesisi yetişkinleri açıyoruz...’ demesi bizlere aslında eğitim kurumlarının da sağladıkları imkanlar ve olanaklar ebeveyn profilleri ve beklentilere göre şekillendiğini göstermektedir. Özel okulların, devlet okullarından farkı sosyal faaliyetler, kültürel etkinlikler ve yabancı dil eğitimi gibi alanlarda uyguladıkları bu çok yönlü programlar da ailelerin ilgisini çekmektedir (Aslan, 2020).

Daha çok okul tercihlerinde ebeveynler için en önemli faktörler; okulda bulunan sınıf içi aktiviteler hatta ebeveyni de içine alan interaktif katılımlı aktiviteler, sosyal etkinliklerin yapılması ve çocuğun hedeflerini gerçekleştirmesine olanak sağlama (ileride girilecek sınavlar, yabancı dil öğrenimi ve diğer kazanımlar), güvenli ve temiz bir ortam sağlama ve sınıfların kalabalık olmamasıdır.

Günümüzde, ekonomi bilgi üzerine kuruludur. Eğitim, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitime yatırım yapmasına sebep olmakta ve daha çok önem verilmesini sağlamaktadır. Daha çok gelişmiş ülkelerde eğitime yatırım arttıkça iyi eğitim almış ve donanımlı üretken bireylerin yetişmesi sağlanmış, bu sayede değişimlere kolaylıkla ayak uydurabilen bireyler yetiştirilmiştir. Eğitime yapılan yatırım ve harcamaların hepsi eğitimin tüketim yönünü yani giderlerini belirlemektedir. Eğitim tüketildikçe biten bir şey değildir bu yüzden eğitim hizmetini uzun ömürlü bir meta olarak kabul edebiliriz.

Aynı zamanda öğrencilerin gelecekleri için verimliliklerini artırmaya yönelik yaptıkları planlar çerçevesinde eğitim için yaptıkları tüketimler yatırım olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu çalışmada, alanyazın kısmı üç alt bölümden oluşmaktadır. Öncelikle tüketim toplumu ve tüketim kültürünün günümüze kadar değişimi ve kapsamı ele alınacaktır. Bu bölümün varlığı, tüketim kültürünün nasıl oluştuğu ve etkilerini gözleme hususunda yarar sağlayacaktır. İkinci olarak, meta ve metalaşma kavramları ele alınacaktır. Alanyazının son kısmında ise eğitim olgusu ve eğitimin metalaşması tartışılarak eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkisi arasında bağlantı kurulmaya çalışılacaktır. Son olarak metodolojik açıdan da ayrıca analiz sonuçları tartışılacak ve tüm ayrıntıları ile sunulacaktır.

1.1.Araştırmanın Konusu Ve Kapsamı

Türkiye’de eğitim sisteminin yapısı, hem özel hem de devlet okullarının sunduğu farklı olanaklar ve hizmetlerle çeşitlenmiştir. Bu çalışmanın ana ögesini, Eskişehir ilindeki eğitim kurumlarında çocuklarını okutmakta olan ebeveynler oluşturmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının eğitim hayatlarını şekillendirirken hangi etmenlerden etkilendikleri, tüketim kültürlerini oluşturan ve etkileyen ana sebeplerin neler olduğu üzerine odaklanılmaktadır.

Araştırmanın amaçları arasında, eğitim sürecinin metalaşmasının tüketim kültürüne olan etkilerini incelemek ve bu bağlamda özel ve devlet okulları arasında karşılaştırmalar yaparak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymak bulunmaktadır. Özel okulların sunduğu imkanlar, hizmetler ve eğitim kalitesi ile devlet okullarının sunduğu olanaklar ve eğitim anlayışı arasındaki farkların, ebeveynlerin okul tercihleri üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Bu doğrultuda, eğitim harcamaları, sosyal statü, okulun sunduğu ek hizmetler gibi çeşitli etmenlerin, ebeveynlerin karar süreçlerine nasıl yansıdığı derinlemesine ele alınacaktır.

Araştırmanın veri toplama sürecinde, Eskişehir’de bulunan özel ve devlet okullarının idarecileri ile görüşmeler yapılacak ve bu görüşmeler aracılığıyla okul politikaları, eğitim anlayışları ve velilere sundukları hizmetler hakkında bilgi edinilecektir. Ayrıca, veliler ile gerçekleştirilecek derinlemesine görüşmeler sayesinde, onların okul tercihlerinde etkili olan faktörler, beklentileri ve deneyimleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Çalışma, Eskişehir ilindeki eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmakta olup, bu bağlamda elde edilecek bulguların Türkiye genelindeki diğer şehirlerde de benzer sonuçlar verip vermeyeceği üzerine de değerlendirmeler yapılacaktır. Böylece, eğitim sürecinin metalaşmasının ve tüketim kültürünün eğitim tercihleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunulması hedeflenmektedir.

1.2. Ana Özgünlüğü Ve Problemi

Araştırmanın ana problemi, "Eğitimin metalaşması ile meydana gelen tüketim kültüründeki değişimler sonucunda tüketim toplumunun eğitimi meta olarak görmesiyle birlikte bu durumun değişen tüketim kültürüne etkisi var mıdır?" sorusuna odaklanmaktadır. Bu problemin cevap bulması, eğitimin metalaşması ile ortaya çıkan yeni tüketim toplumlarının ve tüketim kültürünün değişiminin incelenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Eğitimin bir meta olarak algılanması, bireylerin ve toplumların eğitim süreçlerine ve tercihlerine dair bakış açılarını köklü bir şekilde değiştirebilir. Bu çalışmanın özgünlüğü, eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkilerini ve bu etkilerin sonucunda ortaya çıkan toplumsal değişimleri ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamasıdır.

Literatürde, eğitimin metalaşmasının ve tüketim kültüründeki değişimlerin etkilerini ele alan çalışmalar sınırlıdır. Bu araştırma, eğitimin metalaşması ile birlikte oluşan yeni tüketim kültürlerini, ebeveynlerin okul tercihleri ve eğitim harcamaları üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek bu alandaki eksikliği gidermeyi hedeflemektedir. Çalışma, özel ve devlet okulları arasındaki farkları, ebeveynlerin bu iki okul türü arasında nasıl seçim yaptıklarını ve bu seçimlerin ardındaki nedenleri anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunarak özgün bir katkı sağlamaktadır.

Bu araştırma, aynı zamanda gelecekte yapılacak çalışmalara da ışık tutmayı amaçlamaktadır. Elde edilecek bulgular, eğitim politikaları ve stratejilerinin geliştirilmesinde yol gösterici olabilir ve eğitimde metalaşmanın olası sonuçları hakkında farkındalık yaratabilir. Ayrıca araştırma sonuçları, eğitim ve tüketim kültürü arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için gelecekteki çalışmaların temelini oluşturabilir ve bu alanda daha fazla araştırmanın yapılmasına teşvik edici olabilir.

Bu çalışma, eğitimin metalaşmasının tüketim kültürü üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin toplumsal yansımalarını incelemektedir. Eğitim ve tüketim kültürü arasındaki dinamikleri ortaya koymayı hedefleyen bu araştırma, eğitimin metalaşması ve tüketim kültüründeki değişimlerin literatürde yeterince ele alınmamış yönlerini araştırarak hem teorik hem de pratik düzeyde önemli katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Günümüzde neredeyse her şeyin bir meta ürünü haline geldiğini görmekteyiz. Metalaşmanın etkilediği en önemli unsurlardan biri de eğitimidir. Eğitimin metalaşması, eğitim süreçlerinin ve politikalarının ekonomik değerler ve piyasa dinamikleri üzerinden şekillendiği bir durumu ifade eder. Bu durum, eğitimin temel amacından sapma yaratma ihtimalini beraberinde getirmektedir. Eğitimdeki bu metalaşma süreci, tüketim toplumlarının eğitimi bir meta olarak görmesine yol açabilir ve bu da eğitim sisteminin, bireylerin ve toplumun genel tüketim kültürü üzerinde belirgin etkiler yaratabilir.

Bu araştırmanın amacı, eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkisinin olup olmadığını sorgulamak ve eğer bu etki mevcutsa, bunun nasıl ve hangi yönlerde gerçekleştiğini detaylı bir şekilde incelemektir. Araştırma kapsamında, özel ve devlet okulları arasındaki farklar ve bu farkların ebeveynlerin okul tercihleri üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Özel okulların sunduğu imkanlar ve hizmetler ile devlet okullarının sunduğu olanaklar arasındaki farkların, ebeveynlerin tüketim alışkanlıklarına ve eğitim harcamalarına nasıl yansıdığı araştırılacaktır.

Araştırma, Eskişehir ilindeki eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların ebeveynleri ile sınırlandırılmış olup, bu kapsamda elde edilecek verilerle eğitimin metalaşmasının tüketim kültürü üzerindeki etkileri hakkında derinlemesine bir analiz sunulması hedeflenmektedir. Eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkilerini kapsamlı bir şekilde inceleyerek, bu alandaki literatürdeki boşluğu doldurmayı ve eğitimin metalaşmasının toplumsal yansımalarını daha iyi anlamayı amaçlamaktadır.

1.4. Araştırma Soruları

Araştırma soruları şu şekilde iki bölüm halinde karşımıza çıkmaktadır. Araştırma soruları, araştırmanın ana konusu olan iki temel alt başlığı kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve uzman görüşü alınarak son halinde katılımcılara sunulmuştur.

1.4.1. Görüşme formu 1.bölüm soruları

1.4.1.1. Tüketim Kültürü

- 1.Eğitim harcamalarınızı (kurum seçimi, teknolojik açıdan yaptığınız tüketimler, eğitici tarafından istenilen materyaller vs.) nasıl ve neye göre belirlersiniz?
2. Eğitime yönelik tüketimlerinizi (okul seçimi, gerekli materyaller, kaynak kitaplar, okul gezileri vs.) etkileyen durumlar, kişi ya da fikirler nelerdir?
3. İçinde bulunduğumuz zamanda çocuklarımızı özel bir kuruma gönderme ihtiyacınız oluşmakta mıdır? Neden?
4. Günümüz özel okullarının kendini tanıtmaya yönelik yaptığı reklam, sms bilgilendirmesi, bursluluk için yaptığı özel sınavlar vs. düşünecek olursak, özel okulların bir ticaret gerçekleştirdiğini ve bunların birer pazarlama stratejisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
5. Çocuğunuzu gönderdiğiniz eğitim kurumunda yeni bir çevre ile karşılaştınız mı? Ya da böyle bir çevre edinme isteğiniz oldu mu?
6. Çocuğunuzun içinde bulunmasını istediğiniz çevre ile eğitim kurumunun sağladığı çevre hakkında ne düşünüyorsunuz?

7. Bulunan birçok özel kurum içerisinde çocuğunuzun eğitim alacağı özel kurum seçimini hangi kriterleri göz önünde bulundurarak yaptınız?
8. Çevrenizde bulunan yakınlarınızın çocukları için seçtikleri eğitim kurumu sizin de tercihlerinizi etkiler mi?
9. Eğer çevrenizdekiler çocuklarını devlet okuluna gönderirlerse siz de çocuğunuzu özel okuldan alıp devlet okuluna gönderir miydiniz? Neden?
10. Çocuğunuzu özel okula göndermeniz sizin veya çocuğunuzun toplumdaki yerini değiştirir mi? Ya da toplumdaki konumunuzu değiştirdiğini size düşündürüyor mu?
11. Çocuğunuzun özel eğitim kurumuna gitmesi çevrenizdeki insanların size veya çocuğunuza karşı düşüncelerini değiştirir mi? Ya da böyle bir şey hissettiniz mi? Evetse açıklayabilir misiniz? (Olumlu ya da olumsuz yönlerini)
12. Seçtiğiniz kurumun itibarı sizin için önemli midir? Çocuğunuzu toplum tarafından tanınmış ve markalaşmış bir kuruma göndermek size ve çocuğunuza ne sunmaktadır?

1.4.2.Görüşme formu 2.bölüm soruları

1.4.2.1. Eğitimin metalaşması

❖ İyi bir eğitimin tanımı sizce nedir?

- 1.Size göre, günümüzde iyi bir eğitimden çocuğunuz hangi yollar ile faydalanabilmektedir? Ayrıca size göre iyi bir eğitime ulaşmak kolay mıdır?
2. Çocuğunuza iyi bir eğitim alabilmesi için ortam hazırlarken tüketim açısından neleri göz önünde bulunduruyorsunuz?
3. Eğitime yönelik tüketimlerinizi yaparken dış etmenlerden (sosyal medya, arkadaş ve aile çevresi, devlet politikaları, aile çocuk uzmanları vs.) etkilenir misiniz?
4. Çocuğunuzun aldığı eğitimi değerlendirecek olursak, tüm eğitim kurumlarında eşit eğitimin verildiğini söyleyebilir misiniz?
5. Özel eğitim kurumu ile Devlet eğitim kurumunda çalışan eğitimciler arasında farklılık ya da benzerlikler var mıdır? Var ise lütfen açıklayabilir misiniz?

6. Çocuğunuzun eğitim aldığı kurumda çalışan eğitimcinin çocuğunuzla özel olarak ilgilendiğini düşünüyor musunuz?
7. Çocuğunuza eğitim veren eğitimcinin bu kurumda yer almak için diğer eğitimcilerden ayrıştığını söyleyebilir misiniz?
8. Öğretmeninin çocuğunuzu bireysel olarak yakından tanıdığını (çocuğunuzun ilgi alanlarını, hangi alana yetenekli olduğu vs.) düşünüyor musunuz?
9. Sizin için eğitim kurumu mu yoksa eğitmen mi daha ön plandadır? Neden?
10. Eğer özel eğitim kurumunda çalışan çocuğunuz için çok fayda sağladığını düşündüğünüz bir eğitmen devlet kurumuna geçer ise çocuğunuzun da okulunu değiştirip devlet kurumuna kaydınız yaptırır mıydınız? Neden?

Yukarıdaki soruların yanıt bulması eğitimin metalaşması ile şekillenen tüketim kültürü olgusunun anlaşılması için elzemdir ve ortaya çıkan yanıtlar sayesinde metalaşan eğitimin çocuğunu devlet ya da özel eğitim kurumuna gönderen tüketici (ebeveynler) üzerindeki tüketim kültürüne etkisinin gözlemlenmesine olanak sağlayacaktır.

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, eğitimin metalaşması ve bu metalaşma sürecinin günümüz tüketim toplumunda oluşan tüketim kültürüne etkisi ile ilgili kuramsal bilgiler ile konu ile ilişkili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

2.1. Genel Bilgiler

Literatür yazınlarına bakıldığında birden fazla araştırmada çocuklarını devlet ya da özel okula gönderen ebeveynler için okul tercihinde en büyük etkenler arasında ebeveynlerin aylık geliri, okulun çocuklara sunduğu sosyal imkanlar, okulun eve uzaklığı ve veliler için de ayrıca sahip olduğu sosyal aktiviteler ile veliyi okul sürecine dahil edip etmemesi ve güvenlik açısından sunduğu imkanlar yer almaktadır. Bu etkenler bir arada değerlendirilirken hangi etkenin daha çok ebeveynler için belirleyici olduğu ve karar aşamasında hangisinden daha çok etkilenildiği gibi kriterler ebeveynler açısından önem arz etmektedir.

Literatürde yer alan araştırmaların birçoğunda, devlet ya da özel okul ailelerinin okul seçimlerinde en etkili olan faktörlerin hane halkının aylık geliri, okulun konumu, sınıfların mevcudu, interaktif aktiviteler, teknolojik araç ve gereçler, velilerin eğitime katılması ve öğrencilerin gelişimi hakkında bilgilendirme yapılması, pozitif bir okul havası ve güvenlik olduğu saptanmıştır (Keskin & Turna, 2010). Ne var ki sıralanan bu faktörlerden hangilerinin ön plana çıktığı ve ne yönde etki ettiğini belirlemek önem arz etmektedir.

Bu sebeple, bu çalışma çocuğu devlet ya da özel okulda eğitim alan ebeveynlerin eğitimin metalaşmasına bağlı olarak tüketimlerini ne yönde şekillendirdiklerini analiz etme amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın içeriğine yönelik 10 öğrencinin velisi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler doğrultusunda eğitimin metalaşmasının ebeveynlerin tüketim kültürlerini etkileyip etkilemediği konusuna NVivo yazılımında içerik analizi yöntemi kullanılarak bir cevap aranmıştır.

Bu çalışmada eğitiminin metalaşması sürecinin nasıl ortaya çıktığı, tüketim toplumunun ve kültürünün zaman içerisinde eğitimin metalaşmasından etkilenip etkilenmediği konusu üzerinde durulacaktır. Bireylerin istek, ihtiyaç ve arzularını karşılamaya yönelik yaptığı her türlü harcama “tüketim” kavramını ifade etmektedir. İhtiyaçların belirlendikten sonra bu doğrultuda tüketim eylemi gerçekleştirilmektedir. Tüketimler gerçekleştirilirken ihtiyaçların belirlenmesini sağlayan ve çevreleyen unsurlar tüketim kültürünü ifade etmektedir. Tüketim kültürü, sosyal ve toplumsal düzen içerisinde statü, kimlik, değerler ve eylemlerin hizmet ve ürün temelinde şekil aldığı bir kültür yapısıdır. Dolayısıyla da geniş bir alana tezahür etmektedir. Ortaya çıkan bu yeni kültür endüstrisinde gerçek ve sahte arasındaki sınır, zamanla belli belirsiz olmaya başlamıştır. Düşük ve yüksek kültür yapılarının bir araya geldiği, silikleşen kültür endüstrisinde artık her şey birbirine benzemektedir. Bireylerin ihtiyaçlarını belirleyen ve bu unsurları çerçeveleyen tüketim kültürüdür (Adorno, 2009, s. 110).

Bu durumu açıklarken kapitalist sistemde ‘şeyleştirmek’ olarak adlandırılan tanımdan yola çıkabiliriz. Marx’a göre kapitalist sistemde üretim şekli insanı insanlığından ederek yabancılaştırmaktadır. Bahsedilen durum, üretim esnasında üretimi yapan işçinin dahi ürettiği şeye yani emeğine karşı yabancılaşması anlamına gelmektedir. Marx,

yabancılaşmanın göstergelerinden biri “her şeyin insanlık dışı bir gücün egemenliği altında “olmasıdır diyor ve ekliyor: “Bu durum, kapitalist için de geçerlidir.” Yabancılaşma her sınıf için farklı şekillerde ortaya çıkar; çünkü sınıfların konumları ve yaşam standartları farklıdır. En büyük zorlukları ise proletarya yaşamaktadır (Demir, 2018).

Marx, kapitalist sistem içerisinde üretim sonrası ortaya çıkan ürünü ‘meta’ olarak adlandırmaktadır. Meta, üreticinin kendi emeğine yabancılaşması ve ortaya koyduğu ürünü elinde tutamaması sonucundan emeğinin somut hale dönüşmesi meta olarak ele alınmaktadır. Şeyleşme kavramı, Lukacs’ın Marxçı kurama yaptığı en değerli katkılardan biridir. Marx, metaların fetişizmini, “kapitalist toplumda eyleyenlerin, metalara ve piyasaya bağımsız bir varoluş tanıdıkları süreç” olarak görmüş. Lukacs ise metaların fetişizmi kavramını, şeyleşme kavramının temeli olarak kullanmıştır (Demir, 2018). Başka bir ifadeyle “Marx’ın “yabancılaşma kuramı”, kapitalist toplumdaki “şeyleşme”yi de kapsamaktadır. Yani “şeyleşme” kavramı, Marx’ın düşünce dünyasında “meta fetişizmi” olarak ortaya koyduğu gerçeğin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir, 2018).

Kapitalist sistemde üretim, meta üretiminden sonra insanların ürettikleri ürüne, emeklerine karşı yabancılaşmalarını yani ekonomik yabancılaşmayı meydana getirmektedir. Metalar üretildikten sonra ekonomik yabancılaşmaya maruz kalan insanlar artık ürünlere sahip olanlar olarak değil bağımsız bireyler haline dönüşmektedirler.

Eğitim, insanların yararlanabildikleri ve bilgi üretildikten sonra bilgiye karşı yabancılaşmadıkları durumdan ziyade artık bireyler tarafından satın alınarak kullanılan ve bilgiyi toplum için değil kendi yararlarını ve fırsatlarını gözeterek ürettikleri bir meta haline dönüşmüştür. Günümüzde tüketim neslini sürdürme ya da temel ihtiyaçlarını gerçekleştirmekten daha çok modern kapitalist sistemde sembolik anlamlar üzerine kuruludur. Yani tüketim, insanların tükettiği şeye dönüşmesi anlamına gelmektedir. İnsanlar, statülerini, kimliklerini ve ne olmak istediklerini belirlerken tükettikleri üzerinden kendileri olmaya çalışmaktadırlar. Kullandıkları bir saatin markası, kahve içtikleri kafe ve oturdukları semt ile kendilerine anlam yüklemektedirler. Ayrıca kendi değerlerini tükettikleri şeylere göre belirlemektedirler. Yabancılaşma kavramı da bu şekilde toplumun içine sızarak çoğalmaktadır. Aslında insanlar bir şeyi tüketirken sadece ihtiyaçlarını

gözeterek tüketmemekte, hedonik açıdan tatmin olmak için arzu ve isteklerini sonu olmayan bir şekilde tatmin etmeye çalışmaktadırlar. Bir ürünü alırken aslında insanların o ürüne duydukları özlemi satın almakta ve ürüne olan ulaşılmazlık için para ödemektedirler. Toplumlar arasında ürüne duyulan özlem ne kadar artarsa böylece emeğine yabancılaşan insanlar da o ürüne sahip olduklarında o kadar değerli hissedeceklerdir.

2.2. Tüketim Kavramı

2.2.1. İhtiyaçlar, istekler ve arzular

İhtiyaç kavramı, disiplinler arasında farklı şekilde yorumlanmakta ve ele alınmaktadır. Aynı disiplin altındaki kişiler arasında dahi farklı görüşler bulunabilmektedir. Pozitivist görüşe sahip klasik iktisatçılar ihtiyacın bir mala duyulan arzu ve özlem sonucunda ortaya çıktığını düşünmektedirler ve ihtiyacın öneminin aslında bireyin, satın alma durumunu gerçekleştirdikten sonra arzusunu doyuma ulaştırmasıdır. Veblen, Chase, Guillebaud gibi iktisatçılardan oluşan bir grup görüşe göre; bireyin ihtiyaçlarını sosyal çevresi ve kültürün şekillendirici bir etkisinin olduğu öne sürülmektedir. Özellikle gösterişçi tüketim (conspicuous consumption) üzerine eğilen Veblen, kendini başkalarıyla karşılaştırma alışkanlığından gelen adetsel harcamaların yapay bir ihtiyaç olduğunu, bu tarz bir tüketimin israf kategorisine sokulması gerektiğini belirtmektedir (Başcı, 2015).

Psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi farklı alanlardaki çoğu düşünür ve araştırmacı ihtiyaç kavramına ilişkin birçok eleştiride bulunmuşlardır. Frankfurt Okulu'nun en tanınmış ikilisi olan Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno da, sektör liderlerinin mal ve hizmetleri yapay bir şekilde yaratıp ihtiyaç olarak pazarladıklarını düşünmektedir (Başcı, 2015).

Alanyazınına bakıldığında genelde ihtiyaç ve istek kavramları birbirlerinin yerine kullanılabilir. Bu durumu ele alacak olursak aslında iki kavram arasında birbirlerini tamamlayıcı bir bağlantı olduğu fakat önemli farkların olduğunu görebilmekteyiz. Mesela yemek yeme ihtiyacı, barınma ihtiyacı nesnel bir şekilde ele alınabilir ve ihtiyaçların isteklere göre daha nesnel olduğunu söyleyebilmekteyiz. Bir diğer yandan ise istekler daha öznel ve somut şeylerdir. Mesela yemek yeme ihtiyacını daha da özelleştirirsek eğer pizza yemeyi tercih ederek bu ihtiyacı karşılamak bizim pizza yeme isteğimizin bir göstergesi

haline gelmiş olmaktadır. Dolayısıyla istek aslında ihtiyacı doyurma konusunda bizim için bir araç haline gelmektedir.

Ayşe Buğra'nın da üzerinde durduğu “bir şeyin ihtiyaç olup olmadığı, yani insanın bir yaşam biçimine katılarak insani niteliğini geliştirme amacına hizmet edip etmediği, herhangi bir kişisel inançtan, arzudan ya da tercihten bağımsız, nesnel bir konudur. O nedenle, (her ne kadar bu ikisi zaman zaman örtüşüyor olsalar da) nesnel olan ihtiyaçlar, zorunlulukla öznel olan isteklerden ve tercihlerden ayrılmaktadır” sözleri önem arz etmektedir. (Buğra, 2003, s.30).

Tüketimimizi şekillendiren ve yön veren en büyük etkenlerden biri olan ihtiyaç, üretim ve tüketim faaliyetlerinde meydana gelen değişimlere göre farklılaşmıştır. Günümüze kadar ihtiyaçlar silsilesinde yer alan arzular isteklere, istekler de ihtiyaçlara dönüşerek farklılaşmıştır. Örneğin, lüks bir tatilin arzusu isteğe dönüşerek gerekli bir ürün haline, tatil yapmanın isteği ise standart bir ihtiyaca dönüşmüştür. İhtiyaçlar, sosyal etkiler ve toplumun birey üzerindeki baskıları nedeniyle toplumsal bir nitelik taşır. Bu ihtiyaçlar, tüketim alışkanlıklarımızı belirlerken, aynı zamanda toplumun arzuladığı çevreye uyum sağlama, istenilen eylemleri gerçekleştirme ve hedeflenen kişiliğe ulaşma imkânı sunar.

Marx'a göre, ihtiyaçlar soyut bir hale gelmiştir; çünkü ihtiyaçların ortaya çıkması ve doyurulması, metaların erişimine bağlıdır. Bu bağlamda, "tek gerçek ihtiyaç" aslında zenginliğin soyut formu olan paraya duyulan ihtiyaçtır. Kapitalist piyasa ilişkileri çerçevesinde, paraya olan ihtiyacın karşılanması, yeni insan ihtiyaçlarının yaratılmasıyla mümkündür; bu, döngüsel olarak teşvik unsuru olarak işlev görür (Marx, 2000, s.125). Ayşe Buğra'nın da bahsettiği üzere, “bir kişi ihtiyaçlarını ve kapasitelerini ancak toplumla etkileşim ve iletişim halinde olarak karşılayabilir. Bu anlamda her kişi, doğası gereği toplumsal bir varlıktır” (Buğra, 2003, s.29).

Karl Marx ve Hegel, tüketim toplumları ve ihtiyaçlar teorisi konusunda birbirinden farklı görüşlere sahiptirler. Hegel, ihtiyaçları insan özgürlüğünün bir parçası olarak görür ve bunların karşılanmasının bireyin kendini gerçekleştirmesi için gerekli olduğunu savunur. Hegel'in Geist (Ruh) kavramı, insan bilincinin ve toplumsal kurumların tarihsel olarak gelişimini ifade eder ve bu süreçte ihtiyaçların karşılanması, bireyin ve toplumun ruhsal

gelişimi için temel bir unsurdur. Hegel, Geist ile bağdaştırdığı “ özgürlük” kavramını insanın kendi olması durumudur. Bu durum insanın özgürlüğünü açıklamaktadır. Bir diğer deyişle, bir şeye ya da birine bağımlı olan insan bağımlıdır, oysa kendi kendine olan insan özgürlüğe sahiptir. Bu çaba, onun özüdür. Fakat o, eyleyen bir şeydir de. Yani özgürlüğü durup duran bir varlık olmasında değil, özgürlüğünü ortadan kaldırmaya yönelen şeyi sürekli yadsımasındadır (Kabataş & Kok, 2021).

Marx ise, ihtiyaçlar teorisini ekonomik temeller üzerinden ele alır ve tüketim toplumunu kapitalist sistemin bir ürünü olarak değerlendirir. Marx'a göre, kapitalizm, insan ihtiyaçlarını manipüle ederek bireyleri tüketim yoluyla kontrol eder ve tükettikleri şeylere karşı yabancılaştırır. “İnsanlar herhangi bir biçimde başkaları için çalışmaya başladıkları andan itibaren [onların] emekleri toplumsal bir biçim alır.” (Marx, 1993, s.82). Bu bağlamda, Marx, ihtiyaçların toplumsal ve ekonomik koşullar tarafından şekillendirildiğini ve gerçek özgürlüğün ancak bu koşulların değiştirilmesiyle elde edilebileceğini öne sürer. Hegel’in idealist ve Geist odaklı yaklaşımına karşılık, Marx’ın materyalist bakış açısı, tüketim toplumunun eleştirisini daha somut ve tarihsel bağlamda ele alır. Bu karşıt yaklaşımlar, iki düşünürün toplumsal yapı ve birey ilişkisine dair temel görüş farklılıklarını da yansıtır.

Aynı zamanda kapitalist bir sistemde üretim ve tüketim arasındaki ilişkinin piyasa, para, fiyat, rekabet ve kâr, diğer bir deyişle de bütün bir meta mübadelesi araçlarıyla yönlendirildiği açıktır. Tüketim kültürü açısından toplum hep daha fazlasını tüketmeyi arzulayacak ve daha fazla arzunun tatmini için daha çok üretim yapılacaktır. Bu durumu ele alacak olursak, ihtiyaçların sınırlanamayacağı öngörülmektedir. Tüketim kültüründe ihtiyaçların sınırsız olması, ekonomik düzen ve toplumun daha ileriye gidebilmesine olanak sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Modern toplumda “iktisadi büyüme” ve bir bütün olarak “ekonominin sağlığı” metalara olan ve aslında farklılaşan ihtiyaçların ortaya koyduğu talebin artışıyla ölçülür hale gelmiştir. Tüketim kültürü içerisinde yaşayanlar için ihtiyaçların sınırsız olması ve nihai olarak karşılanamaması olağan bir durum olarak kabul görmektedir. Tüketim kültüründe, bireylerin sınırsız ihtiyaçlara sahip olabileceği düşüncesi, bu kültürün bir parçası olanlar için sıradan bir durumdur. Geleneksel kültür toplumunda ya

da farklı kùltürlerde ihtiyaçların sınırsız olması ise ahlaki bir sorun olarak algılanmaktadır (Yanıklar, 2010).

Max Weber'in (1989) analizine göre, geleneksel köylüler, belirlenmiş geçimlik ihtiyaçlarının ötesinde çalışanlara tuhaf bakarken, geleneksel tüketiciler de geleneklerin belirlediğı ihtiyaçların ötesinde tüketenleri küçümsemişlerdir (Yanıklar, 2010).

Ancak, bu durum modern toplumlarda tersine dönmüş ve tüketim, mal ve hizmetlerin niteliğine ve niceliğine bakılmaksızın, ihtiyaçların doyurulamaz bir şekilde sürekli istenmesi halini almıştır. Modern tüketiciler, istek ve arzularına göre tüketmeyen rasyonel bireyleri ayırtırmakta ve küçümsemektedir.

Bu çalışmanın konusu olan meta ve tüketim kavramlarının kapsamı düşünöldüğünde, tüketimin değışimi ve modern toplumda istek ve arzulara karşılık gelen müşteri değeri de incelenmelidir. Günümüzde modern tüketici, kendisine sunulan değeri odaklı bir tüketim gerçekleştirmektedir. Bu değeri, tüketiciye hem somut hem de soyut yararlar sunmak zorundadır, çünkü insanların algıları artık farklı bir şekilde değışmektedir. Kaliteli ve hizmeti iyi olan bir ürünün kesinlikle pahalı olması gerektiğı düşünölmekte; aksine, fiyat düştükçe kalitenin de düştüğü varsayılmaktadır. Fiyat kalite algısı, bir ürünün fiyatı ile kalitesi arasındaki uygunluğun, bireylerin sübjektif beklentilerine dayalı olarak değeriendirildiğı bir kavramdır (Chang, Chang, Su, 2015, s.73). Tüketiciler genellikle perakende fiyatını kalitenin bir göstergesi olarak kabul ederler ve yüksek fiyatlı ürünlerin daha kaliteli olduğına inanırlar (Shirai, 2015, s.778). Yüksek fiyatlı ve sıra dışı ürünler için bile alıcı bulunabilmektedir. Bunun nedeni, insanların üründen ziyade, diğerlerinin o ürüne duyduğu arzu ve özlemi satın almasıdır. Bu durum sonucunda, tüketiciler statü kazandıklarını ve diğerlerinden ayrılarak ayrıcalıklı bireyler olduklarını düşünmektedir.

2.3. Tüketim Kavramının Evrimi ve Kuşaklar Arası Değişim

Tüketim, en salt haliyle insanların istek ve ihtiyaçlarını karşılamaları adına yaptıkları harcamalardan meydana gelmektedir. İngilizce dilinde yer alan consumption (tüketim) kelimesi, Latince consumptio kelimesinden türemiştir ve “bir kaynağın kullanılması” anlamını taşıyarak tarafsız bir görünüm sergilemektedir (Oxford Online Sözlüğü, 2024). Tüketim, genel anlamı itibariyle genellikle olumsuz bir olgu olarak algılanmış ve pazarlama sistemi tarafından tüketiciler aldatılan bireyler olarak vurgulanmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere ihtiyaçlar daha nesnel olmakla birlikte, isteklerin doyurulması ve hazza ulaşma aşaması etik dışı sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.

Şimdiye kadar süregelen dönemlere ait değerler, düşünce ve fikirler, kültürel kodlar bulunmaktadır. Bu davranış kalıplarını anlamak ve durumlara karşı öngörülerde bulunabilmek için bu dönemlerde yaşamış tüketici profillerini ele alarak başlayabiliriz. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Baby Boomer’lar arzuların ve düzene başkaldırmaları ile tanındılar. Aynı zamanda idealist, değerlerine sahip çıkan, sadık ve bireysel özgürlüğe önem veren, kural tanımayan yanları ile de dikkat çekmişlerdir. Baby Boomer’lar tüketim toplumunun etkisine çok girmedikleri için tam bir tanıma sahip tüketici profilleri yoktur. Fakat onlardan sonra ortaya çıkan X kuşağı, teknoloji ile haşır neşir olarak yeniliklerden beslenebilen ve beceri sahibi, donanımlı bir profile sahip olmuştur (Altuntuğ, 2012).

Bu dönemde özellikle kitlesel üretim tarzından uzaklaşılarak sosyal pazarlama anlayışına yönelim meydana gelmiştir. Y kuşağını değerlendirecek olursak, her ne kadar bireysel, fedakârlık ve sadakat duygusundan uzak, hedonik tüketim yaparak anlık zevklere önem veren bireyler olsalar da sürdürülebilirlik adına çalışmalar yürüten, etik ve ahlaki unsurları göz ardı etmeyen ve sosyal sorumluluklarının yüksek olduğu bir tüketim toplumu olarak değerlendirilmektedirler (Altuntuğ, 2012). Son olarak Z kuşağı ise şimdiki zamanın tüketici profillerini oluşturmakta ve hız çağı dediğimiz, her şeyin internet aracılığı ile yapıldığı bir dönemde tüketim yapmaktadır. Hem tüketimi etkilemekte hem de tüketimden etkilenen bir toplum haline gelmişlerdir.

Hofstede'nin kültürel boyutlar teorisi, bu kuşakların tüketim alışkanlıklarını ve davranışlarını anlamak için önemli bir perspektif sunar. Hofstede'nin bireysellik/kolektivizm, belirsizlikten kaçınma, güç mesafesi, erkeksilik/dişilik ve uzun/kısa vadeli yönelim boyutları, farklı kuşakların tüketim tercihlerinin ve değerlerinin analizinde yardımcı olabilir. Örneğin, Baby Boomer'ların bireysellik ve özgürlüğe verdiği önem, Hofstede'nin bireysellik boyutuyla uyumludur. Y kuşağının sürdürülebilirlik ve etik konularına duyarlılığı, uzun vadeli yönelim boyutuyla ilişkilendirilebilir (Altuntuğ, 2012).

Küreselleşen dünyada rekabet ve teknoloji gibi faktörler açısından artan talebe karşı metaların üretimi ve satışının gerçekleştirilebilmesi için tüketicilerde satın alma hevesi ve arzusu asla sönmemesi gerekmektedir. Baudrillard'a göre, doğru olan ihtiyaçların üretimin meyvesi olduğu değil, ama ihtiyaçlar sisteminin üretim sisteminin meyvesi olduğudur". Bu bağlamda, ihtiyaçlar sistemi, "ihtiyaçların nesnelerle karşılıklı ilişki içinde teker teker üretilmedikleri" (Baudrillard, 2004, s.86-87) şeklinde anlaşılmalıdır. Tüketicinin teşviki sağlanırken aslında ihtiyaçlar yaratılmaktadır. Çoğu insan bilmedikleri, görmedikleri bir şeyi talep etmezler. Örneğin, önceden bilgisayar yokken dolayısıyla insanlarda bilgisayar alma ihtiyacı da yoktu. Bu yüzden piyasayı canlı tutabilmek için günümüzde bir telefonun yeni bir modeli, çok öncesinde üretilebilecek teknolojiye sahip olursa bile piyasa durumuna göre satışa sunulmakta ve güncelliğini kaybeden ürünler piyasadan toplanarak yeni ürüne talep artırılmaktadır.

Dolayısıyla, yeni teknolojilerin ortaya çıkışı popüler taleplerle belirlenmemiştir. Aksine, talepler, bu teknolojilerin kullanılabilir hale gelmesiyle belirlenir. Önceden var olan bir ihtiyacın olup olmadığına bakılmaksızın, yeni ürünlere olan talep, bu ürünlerin piyasaya sürülmesinin ardından ortaya çıkar (Yanıklar, 2010). Bu sebeple toplumun ihtiyacından ziyade sistemin ihtiyacına göre talepler yaratılmaktadır denilebilmektedir.

2.4.Tüketim Kültürü

Genel çerçevede tüketim kavramını farklı bakış açıları ile ele almak mümkündür. İnsanların içinde bulundukları topluma katılması ve aidiyet duygusunu yaşamaları kendi bireysel kapasitelerini geliştirmeye yönelik iş hayatlarının dışında yaptıkları faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Buradan yola çıkarak bireyin topluma entegre olma aşamasında tüketim alışkanlıklarını belirlerken dikkatli olmalıdır. Sadece tüketim toplumu değil toplumsal sınıf ve gruplarda ortaya çıkmaktadır. Birey ait olduğu toplumsal sınıfın da tüketim alışkanlıklarını belirleyebilmektedir.

Tüketim toplumunun oluşturduğu tüketim kültürü olgusunu üç farklı yaklaşım ile ele alabilmekteyiz. İlk yaklaşıma göre tüketim kültürünün oluşumu, maddi kültür ve tüketim malları, tüketim piyasası şeklinde çok fazla miktarda birikmesine yol açan meta üretiminin yayılmasına bağlanmaktadır. Diğer yaklaşım ise tüketilen mallardan elde edilen doyum ve hazzın enflasyon koşullarına bağlı olarak farklılıklar göstermesi ve korunmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Toplumsal bağlamlar ve ayrımlar oluşturulması adına ürünlerin kullanım amaçlarında farklı yolların izlendiği üzerinde durulmaktadır. Son yaklaşımda ele alınan perspektif ise maddi, estetik hazlar ya da tüketicinin hayalini süsleyen duygusal arzuları ortaya koymaktadır (Velioğlu, 2010).

Tüm yaklaşımları incelediğimizde ekonomik nedenler ilk yaklaşımla ilişkilendirilirken, statü ve sınıfsal kaygılar ikinci yaklaşım ile bağdaştırılabilmektedir. Bireyin daha bireyselci olduğu ve duyguları, arzuları ile hareket ettiği tüketim tarzı üçüncü yaklaşımın temelinde yer almaktadır. Tüketimin dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklı statü elde eden ve bir gruba veya sınıfa ait olan tüketim toplumları tüketerek bu alanlarda yer edinebilmektedirler. Tüketim döngüsünün sürekliliğinin sağlanması ise tüketim toplumundaki toplulukların istek ve arzularına karşılık bulması ile gerçekleşmektedir (Velioğlu, 2010). Bir diğer yandan, tüketim kültürü içerisinde sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamak için üreticilerin sürekli pazarda meydana gelen değişimleri ve evrimi takip etmesi gerekmekte, ayrıca kendilerini de sürekli olarak bu evrime uyarlayarak güncelliğini koruması gerekmektedir.

Geleneksel anlayışa sahip firmaların küresel dünyada ayakta kalabilmesi için dijitalleşmeye önem vererek kendilerine daha esnek bir yapıya geçirmesi zorunlu bir durum haline gelmiştir. Geleneksel pazarlama anlayışından modern pazarlama hatta günümüzde post-modern anlayışa evrilen pazarlama anlayışı daha baskın hale gelmiştir. Günümüz müşterisinin, tüketim alışkanlıkları, tutum ve davranışları sürekli değişim gösteren, tükettiği metayı sorgulayan ve araştıran hatta üretilen ürüne göre ihtiyaçlarını yöneten müşteri tipinden daha çok fiyat, performans ve kalitenin bir arada olduğu düşük maliyetli bir hizmet almak isteyen yeni müşteri tipine evrilmesinden dolayı etkin pazarlama yapabilmek artık daha zor bir hale gelmiştir (Coşgun, 2012).

Pazarlamayı verimli kılmanın anahtarı yeni müşteri tipini mutlu ederek sadakatini elde etmekten geçmektedir. Kararları hızla değişen, araştıran ve alacağı ürünü karşılaştıran yeni tüketiciyi elde tutmak ve rekabet avantajı sağlamak isteyen firmalar çağa odaklanmalı ve yenilik, kalite, hız ve esneklik gibi ürünle bağlantılı çoğu konuda kendini gelişime açık bir hale getirmelidir. Üretici artık müşteriye sadece fiziki kanallardan ulaşamamaktadır. Bu yüzden hem fiziki hem de online kanallardan iletişim kurmalıdır. Bu durumda tüketiciye pazarlamada yer alan omnichannel uygulaması ile ulaşılması mümkündür. Omnichannel uygulamasını etkili bir şekilde tüketiciler üzerinde kullanarak fiziki pazarda ve mobil uygulamalar aracılığıyla online ortamda eşlik edilmesi gerekmektedir. Pazarda tüketicinin ilgisini etkileyebilecek ve başka yöne dikkatinin kaymasını sağlayacak birçok etkileyici faktör bulunmaktadır. Bu sebeple, tüketicilerin markayı içselleştirmesi ve markaya karşı müşteri sadakatini sürdürülebilir bir şekilde koruması sağlanmalıdır (Kotler,2017).

Tüketimin günümüzde materyalist bir yapıdan daha çok idealist bir yapıya bürünmesinden dolayı, metaya yüklenen anlam artık onun kullanım değeridir. Toplumlar artık nesneyi değil sembol ve göstergeleri tüketmektedir. Bu sayede metalar tüketici tarafından farklı anlamlar ve değerlere sahip şeyler olmaktadır. Suner (2001), cep telefonu kullanımının ardındaki temel güdüler sosyalleşme, bağlantı kurma, özgür olma, bir topluluğa ait olma, güvende hissetme ve araçsallık gibi birbirinden farklı boyutları içermektedir (Yanıklar, 2010).

2.4.1. Kurumsal itibar, kurum kültürü ve algılanan kalite

Buna örnek verecek olursak okul idarecileri ile yapılan bir görüşmede katılımcılardan konu ile ilgili şu sözlere rastlanmıştır; ‘....Türk Eğitim Derneğinde çalışan oraya bağlı bir heyet üniversiteden hocalar da var içinde. Oradaki sınavın mülakatlardan geçerseniz ikinci aşama olarak dedi. Eskişehir kolejinde atıyorum görsel sanatlar öğretime açığı var. Diyorlar ki bize sizde eğitimci açığımız var biz bir öğretmen görüşmesi yaptık. Şimdi size gönderebiliriz. O öğretmeni bize yönlendiriyorlar. Bizde Eskişehir şubemizde seçilen öğretmenle görüşmeler yapıyoruz ve bazen bizim için olumsuz ise Türk Eğitim Derneğine haber veriyoruz. Öğretmen yeterli bulunmamıştır ya da okul iklimine uyum sağlayamayacaktır diye...’. Burada bahsi geçen okul iklimi kavramı ile aslında kurum kültürüne uyumlu olmayan bir personel olmasından bahsedilmektedir.

Tüm firmalar için kurumsal itibarı oluşturmak zamanla olmaktadır, çünkü kurumsal itibarı yaratmak tüketicinin algısına dayalı bir olgudur. İşletmeler bu sebeple kurumsal itibar yaratma sürecini iyi yönetmeli ve bu sayede oluşabilecek olumlu-olumsuz durumları kolaylıkla yönetebilirler.

Günümüzde tüketim toplumunu oluşturan bireylerin tüketim faaliyetlerini etkileyen birçok faktör vardır. İnsanların kafaları bu yüzden karmaşık bir durumdadır. Tüm organizasyonlarında ortak amacı tüketici zihninde yer alabilmek ve kendilerine yönelik olumlu bir algı oluşturabilmektir. Bu algıyı oluşturmak ise kurumsal itibardan geçmektedir. Kurumsal itibarı oluşturan ana kriterler ise sürdürülebilir olması, bütünsel ve tutarlı bir şekilde kalıcılığını koruması gerektiğidir.

Buradan yola çıkarak tüketicilerin algıladığı kalite kavramını incelememiz gerekmektedir. Algılanan kalite, tüketicinin karmaşık pazar ortamında hedefe bağlı olarak bir ürünün veya hizmetin genel kalitesi veya üstünlüğü hakkındaki algısıdır (Aaker, 2007, s.106).

Algılanan kalite kavramı memnuniyetle karıştırılmamalıdır. Tüketici düşük beklenti ile sahip olduğu bir hizmete ya da ürüne karşı memnuniyet gösterebilir. Fakat kalite düşük beklentilerle ilişkilendirilemez, her zaman bir standarda bağlıdır. (Özgöz, 2011).

2.4.2. Tüketicinin idealistleşmesi ve anlamlarının değişmesi

Günümüzde, tüketimin anlamı ve doğası köklü bir dönüşüm geçirmiştir. İhtiyaçlara yüklenen anlamların değişmesiyle birlikte, tüketiciler için bir nesneyi almak istediklerinde mantıklı bir gerekçelerinin olmasına gerek kalmamıştır. Bu dönüşüm, tüketimin yalnızca fiziksel ihtiyaçların karşılanması değil, aynı zamanda sembolik ve ideolojik anlamların satın alınması haline gelmesiyle karakterize edilir. Tüketiciler artık nesneleri değil, bu nesnelerin temsil ettiği anlamları ve düşünceleri satın almaktadırlar.

Tüketim malları, geleneksel olarak belirli bir işlevi veya gereksinimi karşılamak için kullanılırken, modern tüketim toplumunda bu mallar genellikle arzulanan şeyin yerine getirilmesi için tüketilmektedir. Bu bağlamda, Baudrillard'ın görüşleri oldukça aydınlatıcıdır. Baudrillard, tüketimin yalnızca bir ihtiyaç veya istek tatmini değil, aynı zamanda sınırsız bir arzu haline geldiğini belirtir. “Eğer safça inanıldığı gibi tüketim bir yalayıp yutma, bir içine çekme isteği olsaydı, o zaman bir doyuma ulaşmamız gerekirdi. Ama durumun böyle olmadığını biliyoruz: Hep daha fazla ve daha fazla tüketmek istiyoruz. Bu karşı konulmaz tüketim isteği ne birtakım psikolojik etmenlerin sonucu ne de basit bir rekabet gücüdür. Eğer tüketim bastırılmaz bir duygu gibi görünüyorsa, bunun sebebi artık gereksinimlerin doyurulması ya da gerçeklik ilkesi ile ilişkisi kalmamış olan tam bir idealist uygulama olmasıdır” (Yanıklar, 2010).

Bu durum, tüketimin doyurulmaz bir ihtiyaçtan ziyade, ideolojik ve sembolik bir pratiğe dönüştüğünü gösterir. Baudrillard'a göre, bu karşı konulmaz tüketim isteği ne psikolojik etmenlerin ne de basit bir rekabet gücünün sonucudur. Tüketim, artık gereksinimlerin doyurulması ya da gerçeklik ilkesi ile ilişkisi kalmamış olan tam bir idealist uygulamadır (Baudrillard, 2010).

Bu idealistleşme, tüketim nesnelerinin ardında yatan anlamların ve sembollerin önem kazanması ile ilgilidir. Tüketiciler, bir ürünü satın alırken onun işlevselliğinden çok, taşıdığı sosyal ve kültürel anlamları, statü sembollerini ve kişisel kimlik ifadelerini önemsemektedirler. Örneğin, lüks bir otomobil yalnızca bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda bir statü sembolü ve prestij göstergesidir. Benzer şekilde, marka kıyafetler veya teknolojik cihazlar, kullanıcılarına belirli bir yaşam tarzını ve kimliği yansıtır. Bu

bağlamda, tüketimin idealistleşmesi, toplumdaki sosyal ve kültürel dinamiklerin bir yansıması olarak ortaya çıkar ve tüketicilerin davranışlarını şekillendiren güçlü bir faktör haline gelir.

Tüketimin anlamlarının değişmesi ve idealistleşmesi, modern tüketici toplumunun karakteristik özelliklerinden biridir. Tüketiciler, artık yalnızca ihtiyaçlarını karşılamak için değil, aynı zamanda arzuladıkları anlamları ve sembolleri satın almak için tüketmektedirler. Bu durum, tüketim kültürünün ve bireysel kimliklerin nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bir anlayış sunar.

2.4.3. Tüketim kültüründe imaj ve kapitalist sistem

İmaj tüketim kültürü içerisinde önemli bir role sahiptir. Kitle iletişim araçları ile imajlar üretilmekte ve meta olarak sunulmaktadır. Küreselleşen dünyada kitle iletişim araçları ile din, dil, ırk, kültür fark etmeksizin tüm toplumlarda imajın standartlaşması mümkün kılınmaktadır. Gerçekliğin simgesel biçimlerle olan temsil ilişkisinin tersine dönmesi sonucunda, imgeler ve simgeler gerçeklik üzerinde baskın hale gelmiştir. Bu durum, "gerçeğin imajda özümsemiş erimesi" olarak tanımlanan bir sorunu gündeme getirmiştir (Çakır, 2009).

İmaj, bir ürünün, markanın, politik figürün veya ülkenin halk tarafından nasıl algılandığı ya da görüldüğü şeklinde tanımlanır (Aydoğdu, 2024). İmaj, bir nesne, olay ya da görüşün sembolik ve görsel temsilidir. İmaj, bir iletişim aracıdır. Kim olduğunuzu, ne yaptığınızı, işin ne kadar ehli olduğunuzu anlatmanızı sağlayan bir reklam panosudur. Bu bağlamda imaj, insanları aldatmak, olduğundan farklı görünmek için oluşturulmuş süslü bir maske olmayıp, tam tersine, bireyin sahip olduğu kabiliyet bilgi ve becerilerin doğru bir biçimde dışa yansıtılması olarak görülür.

Negatif açıdan imajı değerlendirecek olursak, insanları olmadıkları gibi göstermeye yarayan ve gerçeği yansıtmayan bir tarafa sahip olduğu da söylenebilmektedir. Toplum, imajın yaratmış olduğu göz boyayan dünyaya kapılmış ve gerçek hayatlarını göz ardı etmiştir. Toplum, imajın yaratmış olduğu büyülü dünyaya özendirilmektedir. Örneğin, Hitler ile özdeşleşen bıyık stili, eteği rüzgârla havalanmış Marilyn Monroe, ısırılmış elma logosuna sahip Apple ya da küreselleşen kutlamalar sevgililer günü, kadınlar günü gibi

sembolik anlamlar ifade eden araçlar ile imajlar meydana getirilmektedir (Odabaşı & Barış, 2007).

Tüketim ideolojisinin yaygınlaştığı bir toplumda sayısız ikon üretilmekte, bunlar ucuz fiyatlarla piyasaya sunulmaktadır. Dolayısıyla, ikonoloji ve ikonografik anlam sorunu kapitalizmin bir görüntüsüdür ve meta fetişizmini içerir (Oktay, 1993, s.27-28).

Kullanım değerleri yerine değişim değerlerinin baş rol oynadığı kapitalist sistemde, sermayenin yeniden yapılandırılmasında 1980 li yıllarda kamusal hizmetler hızla ticarileştirilmiş ve metalaştırılmıştır (Yel, 2014). İçlerinden belki de en önemli kamusal hizmet olan eğitimde sermaye yapılandırılması için piyasa süreçlerine bağımlı kalması sağlanmıştır. Bu durumda bilgi de metalaşacak ve piyasa için üretilecektir.

Eğitim toplum gözünde ileride kazanç sağlamak için bir yatırım aracı olarak algılanmaya başlamıştır. Bir diğer yandan eğitimin metalaşması için gerekli alanı oluşturan devlet mekanizması da bu süreçte gerekli teşvikler ve kanunlar ile eğitimi piyasalaştırmışlardır. “Para neyin kendisine dönüştüğünü göstermediğinden, meta olsun olmasın her şey paraya” (Marx, 2011a, s.135) dönüşmekte, dolayısıyla, hiçbir şey satılabilir ya da satın alınabilir olmaktan muaf kalamayacak bir hale bürünmektedir. Bu da tek tek mübadeleleri birleştirerek adeta bir iplik yumağı gibi her şeyi dolaşım alanına çekecek ve böylece her şeyi dolaşıma konu etmenin yolunu döşeyecektir. Dolaşıma giren her şey, yalnızca değişim değeri, fiyat veya belirli bir para miktarı olarak algılanacaktır (Evrensel, 2017).

Kapitalist ülkelerde refah, çok tüketim olarak tanımlanır ve ne kadar çok meta pazarda yer alırsa, tüketilirse o kadar refahın artacağına inandırılmaktadır. Ayrıca artan tüketimle tüketicinin özünü unutarak karmaşık bir pazar ortamında tükettiği şeye yabancı olması, tüketimini yaparken düşünceden ve yaratıcılıktan uzak olması amaçlanmaktadır. Modern toplumda tüketicinin kafasını karıştıracak ve meşgul edecek bir ortam hazırlanmıştır. Tüketim artık zihinsel bir olgudur (Karakaş,2017).

2.4.4. Tüketim kültürü ve toplumsal değerlerin dönüşümü

Tüketim kültüründe ihtiyaçlar, bağlamlarından koparılarak içeriği farklı biçimlerde doldurulmaktadır ve bu durum döngüsel bir ekseninde gerçekleşmektedir. Tüketicinin yeniden üretim gibi, yüklenilen anlamlara göre ihtiyaçlar, araçsal işlevsellikler kazanmaktadır. Bu yaratılan tüketim kültürü ortamında insan yaptığı tüketimden hiçbir zaman tatmin olmamakta, doyuma ulaşmamakta ve ihtiyaçları sınırsız hale gelmektedir. Tüketim toplumunda meydana gelen metalar kültürelleşerek bir ritüel haline gelmektedir. Tüketim kültürünün egemen olduğu ortamda, meta-merkezli bir irade ve düzenin dayattığı tüketim biçimleri, ihtiyaçları belirsiz ve sınırsız hale getirmiştir. Bu durum, ihtiyaçların yabancılaşması olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karakaş,2017).

Tüketicinin dünya görüşlerini de şekillendiren tüketim kültürü, topluma aidiyet duygusunun yanında değer de kazandırmakta ve farklı tüketim zihniyeti de yüklemektedir. Bu sebeple yeni tüketim tarzı edinen tüketiciler için tüketim kültürü temel bir ihtiyaç gibi önemli rol oynamaktadır. Toplum için tüketim kültürü bir diğer yandan gösterişçi statü, diğerlerinden ayrışma, yenilikler ve ilgi görme gibi değerler sunmaktadır. Tüketiciler toplum içerisinde statülerini tükettikleri metalar ile belirlemekte ve imajlarını tükettiklerine göre tanımlamaktadırlar. Bunun yanında, “ihtiyaçların sınırsız ve doyumun olmadığı, kimliklerin ve statünün belirlenmesinde etkili olan tüketim kültürü, çağdaş güç deneyiminde kültürel yaşamın önemli bir konuma geldiğini de temsil etmektedir.” (Karakaş, 2017, s.249).

Tüketim kültürünün merkezi özelliklerinden biri de nüfusun büyük çoğunluğu tarafından tüketilecek, muhafaza edilecek, tasarlanacak ve hayal edilecek kapsamlı metalar, mallar ve tecrübeler silsilesi oluşturmaktır. Bu anlamda tüketim kültürü, öncelikle öğrenme değil, unutmayla ilgilidir (Karakaş, 2017, s.250).

2.5. Meta Kavramı

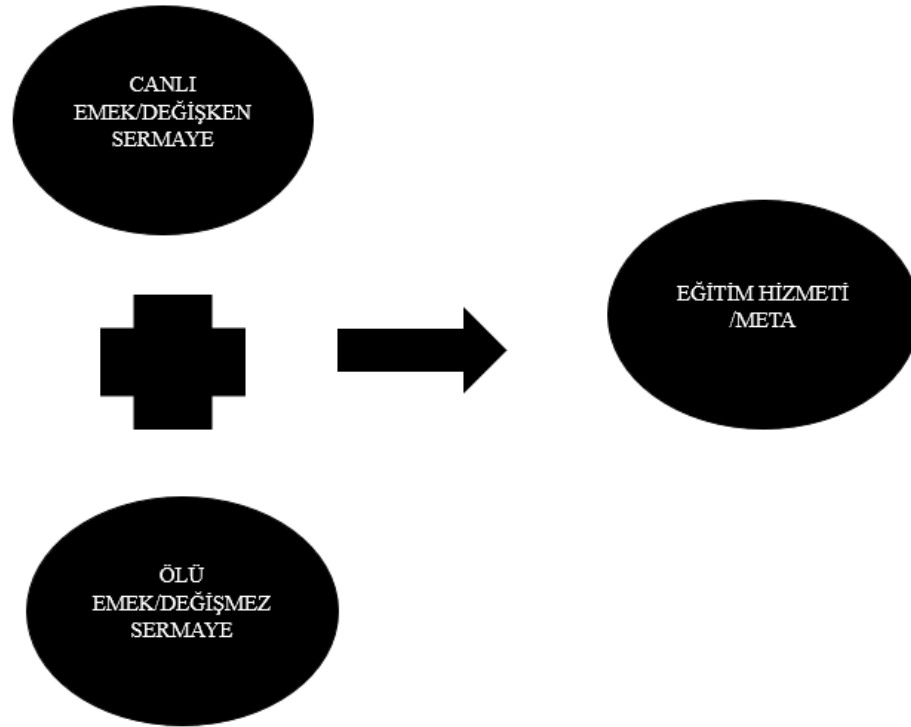
Günümüzde temel ihtiyaçlarımızdan tutun da istek ve arzularımıza kadar dokunduğumuz her şey meta haline bürünmüş şekilde sunulmaktadır. Eğitim, su kaynakları, fikirler ve sinema vb. gibi birçok alan meta konusu olmaktadır ve olacaktır. Savaş sonrası kapitalist sermaye birikimi kendinden önceki tarımsal toplumlara ait ne varsa yok etmekte ve yerine modernleşme sürecini de içine alarak yeniden inşa etmektedir. Tam anlamıyla ‘şeyleştirmekte, metalaştırmaktadır.

Meta kavramını tanımlamadan önce üzerinde durulması gereken ve genelde tam olarak anlaşılamayan iki unsur bulunmaktadır. Bunlar; kullanım değeri ve değişim değeridir. Kullanım değeri daha çok bireylerin ihtiyaçlarına yönelik tüketimlerini ifade ederken, değişim değeri ise sahip olunan bir ürünün başka ürün ile değiştirilebilme olanaklarını kapsamaktadır (Evrensel, 2017).

Tarım toplumları kapitalist toplumun aksine daha çok ürünün kullanım değeri ile ilgilenmişler, kapitalist toplumlar da ürünün değişim değerine önem vermişlerdir. Yani meta kapitalist anlayışın hâkim olduğu toplumlar için bir değer arz etmektedir. “Meta, her şeyden önce, taşıdığı özelliklerle şu ya da bu türden insan ihtiyaçlarını gideren dışsal bir nesne, bir şeydir” (Marx, 2011a: 49). Marx tarafından nitelendirilen ‘şey’, değeri ile öncelikle nesnenin yararlılığı olan kullanım değeridir. Metalden elde edilen değerleri mübadele ve kullanım değerleri olarak iki şekilde ele alabiliriz. Kullanım değeri maddi elle tutulur bir yararlı şey iken mübadele değeri bir nicel ilişki, bir türdeki kullanım değerlerinin bir başka türdeki kullanım değerleriyle mübadele oranı, zaman ve yere göre sürekli değişen bir ilişkinin ürünü olarak var olabilmektedir.

Bu sebeple nitel olanın nicel olana evrilmesiyle birlikte kullanım değeri mübadele değerinin bir aracına dönüşmektedir. Dolayısıyla bir nesneyi meta olarak kabul etmek için ürünün, üretici için bir sadece geçim kaynağı amacını gütmeyerek üretimin başlangıcından itibaren cisimleşen ve maddeleşen metanın üretimindeki emeğin taşıyıcısı olması ve değer yaratma sürecinde yer alması gerekmektedir.

Emek canlı ve ölü emek olarak ikiye ayrılmaktadır. İki faktör bir aradayken metayı oluşturmaktadır.

Şekil 2.1. Eğitim hizmetinin metaya dönüşmesi

Not: "Grafik 1: Emek Olarak Meta," Ercan, F. (2013). *Sağlık hizmetlerinin metalaşması*, s.3 makalesinden uyarlanmıştır.

Şekil 2.1'e göre eğitimin metalaşmasını ele aldığımızda sadece eğitimi veren öğretmenler yani canlı emek gücüne sahip olanlar değil kullanılan materyaller ve araç-gereçler de ölü emek kategorisine girerek metayı bütünüyle oluşturmaktadır. Son olarak metanın tasvirini ruhun beden ayrılarak yeni bir vücutta can bulması olarak yapabiliriz. Canlı emeğin kullanım değerinden ziyade üretici, emeği bir araç olarak kullanarak kendi emeğini hangi oranda kullanacağı ve bu emeğin değerini ölçerken emeğini ne kadar nesnelleştireceğini amaç olarak edinmektedir. Üretici, emeğini işleyerek canlı emeğinden elde ettiği emeğe değer katma vasıtasıyla birlikte ortaya çıkan metayı mübadele aracı olarak kullanmakta ve eş değer mübadele değeri taşıyan başka bir nesne ile değiştirmek

zorundadır. Bu sayede emeğini nesnelleştirmiş ve metaya dönüştürmüş olmaktadır (Evrensel, 2017).

Artık anlaşılmış olduğu üzere, metalar dünyası, gelişmiş bir iş bölümünün varlığında olasıdır. Somut emeklerin ürünleri olarak birbirleriyle karşılaşan ve eşit miktarda emek zaman içeren kullanım değerlerinin çeşitliliği olmaksızın meta biçiminin gelişmesi çok da mümkün değildir. Bu haliyle bakıldığında ise iş bölümü adeta toplumsal emeğin bütününe bir görünüşünü ifade eder (Marx, 2011b, s.72).

2.6. Eğitimin Kapitalist Metalaşma Süreci ve Sonuçları

Kapitalist süreçte, üreticinin emeğine yabancılaşarak ürettiği metalar arasında kullanım değeri açısından tüketildiğinde bile kendi değerinin de ötesinde yeni bir değer yaratan belki de en önemlisi insan emeğidir (Karabulut,2016). Değişen ve gelişen dünyada insan emeği de alınır satılır hale gelmiştir. Bu açıdan bakacak olursak emek gücü olmadan artık bir değer yaratma sürecinin mümkün olmadığını görmekteyiz.

1980'lerden sonra kamu hizmetleri metalaştırılmış ve ticari birer unsur haline getirilmiştir. Kamusal hizmetler arasında önemli bir yer tutan eğitim de devlet teşvikleri ve yasalarla sermayeye yönelik bir piyasa yapısına bürünmüştür. Bu durum, bilginin insan ihtiyaçlarından ziyade piyasa yararına üretilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, eğitim artık bir yatırım aracı olarak algılanmaya başlamıştır (Yel, 2014) .

Meta artık hammadde ya da makinalardan oluşmamaktadır. Kullanım değerinin oluşması için artık emek gücü vazgeçilmezdir. İnsan eğitimi de bu noktada önemli bir yere sahiptir çünkü eğitim emek gücünün tekrar üretilmesinde ve mübadele değeri yaratılmasında önem arz etmektedir.

Neoliberal dönemin başlamasıyla birlikte piyasalaşmanın artması ve metalaşmanın yaygınlaşması sonucunda her türlü piyasa, mal ve hizmet metalaşma sürecine girmiştir. Günümüzde herhangi bir şirketin ismini sorguladığımızda, sıklıkla 'X Gıda Turizm İnşaat Petrol Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.' gibi birçok faaliyet alanını kapsayan firmalarla karşılaşmamız bu durumun bir göstergesidir. İnsanlar, kâr elde etmeye açık herhangi bir piyasa bulduklarında o alana yönelmekte ve bir meta üretimi sonucunda kâr elde etmek

istemektedirler (Karabulut,2016). Kapitalizm için çok özel bir alan olan eğitim de piyasalaşma ile dönüşüm ve gelişim yaşamış hatta bir süreklilik halinde devam etmiştir. Kapitalizm ortaya çıkmadan önce şu anki gibi yaygın bir eğitim modeli bulunmamaktaydı. Fakat kapitalizm ile beraber üretimin kitleselleşmesi ve bir meta yığınının ortaya çıkmasından dolayı emek gücüne duyulan ihtiyaç muazzam boyutlara ulaşmaktaydı.

Bir diğer yandan teknolojinin gelişmesi de kapitalizmin gelişimi ile ilerlemekteydi. Bu sayede yenilikler yapılırken bir yandan da maliyetler düşürülmek istenmektedir. Kapitalizmin gelişiminin erken aşamalarında, eğitimin temel işlevi görece homojen bir vatandaşlık bilincini geliştirmek ve bu kanalla kapitalist ilişkilerin üzerinde yükseleceği alt-yapıyı hazırlamak olmuştur (Cin, 2013).

Sermayenin gelişimi ile eğitimin de biçimi ve tanımı değişime uğramıştır. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan ulus devlet sürecinde eğitim şekli daha çok vatandaşlık ve daha sonra da üretim artışı ile sermayedarların talepleriyle uyumlu bir biçime dönüştürülmüştür. Tarıma dayalı toplumsal ilişkilerden kurtuluşa, özgürleşme işlevini üstlenen eğitim, kısa sürede kapitalizmin yeniden üretim işlevini üstlendiği ölçüde kapitalizmi tanımlayan öze ilişkin dinamiklerin egemenliği altına girmiştir (Cin, 2013).

Eğitimi bir kar etme aracı olarak görülmesi, eğitimin girdi ve çıktısını oluşturan “bilgi” ‘yi de değiştirmiştir. Eğitimin metalaşması ile bilginin kullanım değerinden çok değişim değerinin önem kazanması ile sermayenin karlılığı için bilginin üretimi süreci ortaya çıkmaktadır (Karabulut,2016). Günümüz tüketici toplumunda bilim ve bilim insanlarının rolü ve yönelimi değişim göstermektedir. Bilim insanları artık toplumun genel çıkarlarını gözetmekten ziyade, kapitalist gelişime odaklanarak karlılık ve sermaye artışına yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bu değişim, bilimin ve bilimsel çalışmaların piyasalaşmasının bir yansımasıdır. Eğitimin piyasalaşması ve yeni değişim, dönüşümlerden sonra piyasanın ihtiyaç duyduğu bilgilere yönelik yeni bilgi üretimi yapılmakta eğitim kurumlarında üretilen bilginin metalaşmasına yol açmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığından:

Kanuna göre, "8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun EK MADDE 1'de belirtildiği üzere, bu kanun kapsamında örgün eğitim yapan özel ilkokul, özel ortaokul ve özel liselerde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenciler için, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre her kademedede okulun öğrenim süresini aşmamak üzere, eğitim ve öğretim desteği verilebilir" (Millî Eğitim Bakanlığı ve Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2007).

Araştırmamızın ana konularından biri olan devlet eğitiminin yetersiz gelmesi konusu da devletin eğitim için kaynaklarını verimli kullanamamasıdır. Eğitimi diğerk sektörlerle eş görerek piyasalaştırılması engellenemez bir hal almıştır. Devlet eğitim kurumlarına sağlanan kaynakların yeterli olmaması ve olanaklarının düşürülmesi sonucunda çoğu ebeveyn özel okul tercih etmek zorunda bırakılarak eğitimin "ticarileşmesi" normalleştirilmiştir. Normalleşen eğitim sistemine bireyler artık bir yatırım aracı olarak bakmaktadırlar. Eğitim harcamaları da bireylere ileriye dönük bir getiri sağlaması düşüncesi ile yatırım olarak yaptırılmaktadır. Buradaki sermaye de insan sermayesidir. Bu sebeple toplum yararına değil bireyin ileride parasal dönüş alabilmesi için oluşturulan bir eğitim sistemi bulunmaktadır.

Basit şekilde bireyin ileride iş sahibi olup para kazanması için eğitim alması gerekmektedir, bu şekilde de insanlar kendi yeteneklerine ve gelişimlerine odaklanmayarak sadece getirisi yüksek olabilecek bir eğitim modeline para yatırdıkları bir sisteme dahil olmaktadır. Günümüzde eğitimin metalaşmasının en bariz örnekleri özel eğitim kurumları, dersane ve etüt merkezleridir. İnsanlar, eğitim hizmetini bu kurumlarda meta olarak satın almakta ve sermayenin yeniden üretimine katkı sağlamaktadırlar. Bir diğerk yandan eğitimciler sistem içerisinde işçi konumunda, bilgi ise ürün konumunda yer almaktadır.

Türkiye’de de yakın zamanda 2013 yılında devlet teşvikleri başlamış ve özel okullarda okumak isteyen öğrencilere devlet para yardımıyla bulunacağını açıklamıştır. Bu da metalaşmanın artması anlamına gelmektedir.

Not:

Şekil 2.2. Ücretsiz özel lise açıldı

Facebook'ta paylaşılmış: <https://www.facebook.com/safakokullari/photos/100-devlet-e%C4%9Fitim-destekli-t%C3%BCrkiyenin-ilk-%C3%B6zel-okulu-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1/1553158691376709/>

Metalaştırma (commodification) ile ticarileştirme (commercialisation) birbirleri yerine kullanılmaktadır fakat birbirilerinden farklı kavramlardır. Ticarileştirme, üretilen mal ve hizmetlerin piyasa kurallarına açılması; kurumların ve bireylerin eylem ve stratejilerini piyasa güdümüne sokması anlamına gelir (Karabulut, 2016).

Metalaşmanın farkı ise eğitimden fayda sağlayanlar sadece bu hizmetin bazı kısımlarını kendileri ödemektedirler. Eğitimin bir ücreti olmakta ve eğitimciler verdikleri bilgiler karşılığında ücret almaktadırlar. Eğitimcinin ortaya koyduğu değere karşın da işletmeler gibi kâr amacı güdülerek bilgi üretimi yapılmaktadır.

Devlet okulların sadece temel ihtiyaçlarını kapsayan güvenlik, yemek, temizlik, hizmetli ve görevliler için yeterli kaynağı sağlayamadığı için gerekenden daha az kadro açmakta ve daha az işçi çalıştırmaktadır. Bu sebeple de okul idarecileri bu açığı kapatmak adına gerekli ücreti kendi bünyesinden karşılamak durumunda kalmaktadır.

Ayrıca temel dersler için gerekli materyalleri (laboratuvar malzemeleri, harita, ekipman, spor ekipmanları vb.) devletten sağlayamadığı için kendisi almak durumunda kalmaktadır. Dahası devletin okullara gönderdikleri kaynak kitapların içerikleri yetersiz bulunmakta ve ekstra kaliteli kaynak kitapların veliler tarafından tahsis edilmesi istenmektedir. Bu istenilen kitaplar da tahsis edilirken toplu alındığı için bir yayınevi ile anlaşma yapılarak alınmakta ve eğitimin ticarileşmesine olanak sağlanmaktadır.

Yine aynı şekilde okul aile birliği ile idareciler belli etkinlikler düzenleyerek okul gelirine katkı sağlamak adına sermaye arayışında bulunmaktadırlar. Dahası bazı okullarda el altından velilerden para tahsil edilerek bağış adı altında velilerin isteklerine göre devlet kurumunda verilen eğitim sistemine de müdahale edilmektedir. Örneğin, devlet kurumunda öğretmen seçimi ya da sınıf seçimi gibi seçenekler yer almamasına rağmen okullara bağış yapan velilerin çocukları istenilen sınıfta ve öğretmen ile eğitim alabilmektedirler.

Marx (2011) bu durumu şu şekilde açıklar; “...Bir öğretmen çocukların kafalarını işlemekle kalmadığı, ama aynı zamanda girişimcinin zenginleşmesi için çalıştığı durumda ücretli işçidir...”. Kapitalist sistemde metanın ne için üretildiğinin bir önemi yoktur asıl önemli olan bir değer ortaya koymasıdır. Artı değer üretmeye yarayan emeğe üretken emek denilmektedir. Özel eğitim kurumunda artı değer üreten eğitimci kapitalist için üretken emek üreten biri olarak görülmektedir. Sebebi ise emeğin aslında sermaye karşısındaki konumudur. Elde edilen karın kaynağının artı değer olduğu varsayılmaktadır. Bu da eğitimin metalaşması ile artı değer üreten özel eğitim kurumlarında çalışan eğitimci de üretken emek ürettiği anlamına gelmektedir.

Bir diğer yandan da devlet kurumunda eğitimci olarak görev yapan öğretmenlerin emek gücü iki şekilde değerlendirilmektedir. Bazı düşünürlere göre eğer kapitaliste hizmet etmiyorsa bir eğitimci o zaman artı değer ortaya koymamaktadır. Bu sayede de ortaya koyduğu emek üretken bir emek olmamaktadır (Karahanoğulları,2008). Fakat diğer düşünürlere göre direkt olmasa da dolaylı olarak üretken emek ürettikleri varsayılmaktadır. Çünkü şu an olmasa bile ileride üretilen insanlar artı değer yaratmak için sisteme dahil olacaklardır. İnsan emeği üretmek sermaye sınıfının karlılığını sağlayacağı için üretken emekçi olarak görülmektedirler.

2.6.1. Eğitimin metalaşması ve dışsallıklar

Bir diğer yandan eğitimin metalaşmasını değerlendirirken dışsallık olgusunu da gözönünde bulundurmamız gerekmektedir. Eğitimin metalaşarak sadece eğitimi tüketen kişi değil tüketiciyi de geçerek topluma yarar sağlamasını eğitimde dışsallık olgusu olarak kabul edebiliriz (Uzun, 2022). Eğitim sadece formal amaçları gerçekleştirmek ve daha iyirenme ıktıları elde etmek tasarlanan bir süreç değildir. Aynı zamanda eğitim, “dışsallıklar” adı verilen bir takım sosyal ve ekonomik getiriler de yaratan bir süreçtir. Eğitimin bu tür getirilerini toplumlar belki hemen değil daha çok uzun vadede görür.

Ayrıca eğitimde dışsallıklar konusu ağdaşlkelerin eğitim ajandasınınnemli bir konusu haline gelmiştir. Eğitim birçok konuda dışsallıklar yaratmaktadır. Bunlar şu şekilde verilebilir (zmusul, 2018):

- Toplumsal birlik ve bütünlük,
- Teknolojik yenilikler ve bunlara uyum,
- Suların azalması,
- Kuşaklararası yararlar (birikim ve etkiler),
- Sağlık, beslenme ve doğurganlıkzerindeki etkileri,
- Diğer yatırımlarzerindeki tamamlayıcılık etkileri.

Eğitim, topluma dönük faydaları bakımından; demokrasinin geliştirilmesi, daha iyi işleyen bir piyasa ekonomisi ve teknik değişimlere uyum sağlanması, suç oranları ve ceza sisteminin yükünün azaltılması, yoksullukla mücadele edilmesi, topluma hizmet sunan kuruluşların daha etkin çalışması için gereklidir.

Yakın evre ve işyerleri açısından; eğitim, komşuluk içindeki çocukların olumlu akran ilişkileri ve işyerindeki performans ve uyumları için gereklidir. Ayrıca eğitilmiş insan gücü göçünün olumsuz etkinlerinden korunmak için de eğitim gereklidir (zmusul, 2018).

Eğitimde dışsallık eğitimi alan öğrenci ve velilerin elde ettikleri kendilerine özel yararların da ötesinde bir yerde konumlanmaktadır. Toplum açısından eğitimde dışsallık olgusu olumlu bir yere sahiptir.

Genellikle bu olgu pozitif yönlü çıktılara sahiptir. Örnek verecek olursak, pandemi döneminde aşının bulunması toplum tarafından arzulanan bir şeydi ve bilim adamları yaptıkları araştırmalar ile topluma getiri olarak aşırı bularak pandeminin yayılmasının önüne geçtiler. Bu sayede eğitimde dışsallık olgusu ile pozitif çıktılar elde edilmiş oldu. Bu durumda tüm toplum yararına bir çıktı meydana geldiği için dışsallık niteliği hizmete dönüşmektedir. Aynı zamanda eğitimden yararlanma oranı düştükçe yani eğitim düzeyi düştükçe topluma da maddi, manevi anlamda zarar verilmekte ve dışsallık olgusu negatif yönde çıktılar üretmektedir.

Ebeveynler çocukları için eğitim kararları verirlerken eğitimden faydalanma açısından pozitif dışsallıkları göz ardı edecek ve toplumsal olarak en uygun seviyede eğitim hizmeti alacaklardır. Pratikte en uygun seviyeyi belirlemek zordur çünkü optimum eğitim seviyesinin ne olduğunu bulmak imkânsız görünmektedir (Uzun, 2022).

Artık herkesin eğitime temel düzeyde de ulaşması gerekmektedir ve ilköğretim için özellikle dünya genelinde bu görüş geçerli olmaktadır. Bu sebeple de herkesin pahalı bir hizmet olan eğitime ulaşması daha da güçleşmektedir. Ekonomik faaliyetler nedeniyle ebeveynlerin çocukları için planladıkları eğitim yatırımlarını finanse etmeleri mümkün olmamaktadır ve devletin de müdahalesi zorunlu hale gelmektedir.

Kamunun sağladığı eğitimin suç oranlarını azaltacağına dair hipotez de ciddi biçimde sorgulanmaktadır. Devlet okullarına giden öğrenci sayısındaki artış ile suç artışının paralel gittiğine, özel okulların suçun azaltılmasında devlet okullarına göre daha etkili olacağına ilişkin çalışmalar mevcuttur (Çokgezen & Terzi, 2008).

Kamu üniversitelerinin ekonomik ve sosyal eşitlik üzerindeki etkisini konusu hakkında Arjantin’de üniversiteye giden bireylerin, gelir diliminin en üst kısımlarında yer alan, yüksek eğitimi ailelerden geldiklerini tespit etmişlerdir. Çoğu ülkede devletin sağladığı ücretsiz yüksek öğretimden yararlanan öğrencilerin büyük bir kısmı aslında özel üniversitelere gidebilecek öğrencilerdir ve ne yazık ki gelir düzeyi düşük öğrenciler

genelde lise eğitiminden sonra yüksek öğretim aşamasına geçememektedir (Rozada & Menendez, 2002).

Devletin sağladığı ücretsiz eğitimden yüksek gelirli ailelerin çocukları yararlandığı için toplumun geneline fayda sağlanmamaktadır. Eğitimin devlet tarafından üretilmesi, okullarda maliyetlerin artması ile eğitim kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Özel okullar ise ticari kaygılar güderek, rakiplerine karşı avantajlı konumda yer almak için velilerin tercihlerini etkilemekte ve eğitim kalitesini arttırmaktadır.

Bu durumda piyasa içerisinde iyi bir eğitim verdiklerine yönelik algı yaratmaktadır. Devlet okulları piyasa içerisinde rekabetten kaçınmakta ve kurumları ile eğitimcilerini duruma karşı korumaktadır. Bu sebeple de devlet okulları maliyetleri düşürmek ya da kaliteyi artırmaya yönelik bir kaygı gütmemektedir.

Eğitim hizmetinin büyük ölçüde devlet tarafından karşılandığı hatta bedava eğitim hizmetinin sunulduğu Türkiye’de özel okullar kaliteli eğitim vermesi nedeniyle talep fazlasına yol açmakta ve yüksek öğretime geçiş aşamasında kısıtlı kontenjan nedeniyle merkezi sınav sonuçlarına göre arz, talep dengesi sağlanmaktadır. Fakat bir diğer yandan özel okullarda eğitim gören çocuklarla aynı kalitede eğitim düzeyine sahip olabilmek için devlet okula giden çoğu çocuk özel dersane ve özel piyasasına yoğunlaşmaktadır.

2002 yılında dershanelere harcanan para 813 trilyon TL olup, bu rakam toplam eğitim harcamalarının yüzde 4,2’sine eşittir (World Bank, 2005a). Bu sistemin bir parçası olan düşük gelirli ailelerin çocukları bazen böyle bir piyasada tutunamamakta ve yarıştan vazgeçmektedirler. İyi bir üniversitede okuyan çocuklar genelde yine yüksek gelirli ailelerin çocuklarından oluşmaktadır.

Eğitimin metalaşması ve bu süreçte dışsallıkların rolü, tüketim kültürü ile de ilişkilidir. Tüketim kültürü, bireylerin etiketlerini ve sosyal statülerini tüketim yoluyla gösterdikleri bir olgu olarak tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda eğitim, yalnızca bireylerin bilgi ve beceri edinmesini sağlayan bir süreç olmaktan çıkarak, aynı zamanda bir prestij ve statü sembolü haline dönüşmektedir. Özellikle yüksek kaliteye sahip özel okullara olan talep, bu kurumların sağladığı eğitimin kalitesinden ziyade, sağladıkları sosyal ve kültürel sermayenin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle ebeveynler, çocuklarının

gelecekte daha iyi ekonomik ve sosyal konumlara sahip olabilmeleri için pahalı özel okulları tercih etmektedir. Bu durum, tüketim kültürünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Eğitimin metalaşması ile eğitim kurumları da birer tüketim nesnesi haline gelmiş ve eğitim hizmeti, maddi güçle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Böylece eğitim, toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir faktör haline gelmektedir.

Tüketim kültürü, eğitimdeki dışsallıkların değerlendirilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim kurumlarının sunduğu sosyal ve kültürel sermaye, bireylerin toplumsal statülerini geliştirmekte ve gelecekteki ekonomik ilerleme süreçlerini belirlemektedir. Bu durum, eğitim hizmetinin sadece bireysel faydalar değil, aynı zamanda toplumsal faydalar da ortaya koyması gerektiği anlayışını desteklemektedir.

Eğitimin metalaşması ve tüketim kültürünün etkisi, eğitimin toplumsal eşitliği sağlamaktan ziyade, mevcut eşitsizlikleri pekiştiren bir araç haline gelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, eğitim politikalarının, eğitimin metalaşması ve tüketim kültürünün olumsuz etkilerini azaltacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama süreci, verilerinin analizi ve değerlendirilmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkisinin olup olmadığı hususu incelenecektir. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin ana sebebi bir durumun, olayın ya da ortamın ayrıntılı bir şekilde incelenmesine (Mertens, 2005) ve katılımcıların duygularına, fikirlerine ve tecrübelerine ulaşılabilmesine olanak vermesidir (Ekiz, 2009). Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010, s.302).

Nitel araştırma yöntemleri arasından ‘Görüşme’ tekniği tercih edilerek veriler ‘Derinlemesine Görüşme Metodu’ ile toplanmıştır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan en temel tekniklerden biri olan görüşme, katılımcıların bir konu hakkındaki fikirleri, inanışları ve tecrübeleri hakkında veri elde etmek için kullanılan bir tekniktir (Aull Davies, 1999, s. 93).

Görüşme tekniği, veri elde etmek için katılımcılara önceden hazırlanmış ya da görüşme esnasında konu ile ilgili sorulan sorulara verilen cevapların anlamlandırılmaya çalışıldığı bir süreçtir (Büyüköztürk vd., 2019, s. 158). Bu sayede insanların bakış açılarını, algılarını, deneyimlerini, duygularını ortaya koyma açısından güvenilir bir yöntem olacağı düşünülmüştür. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008, s.40).

Görüşme sürecinde veriler toplanırken ses kayıtları ile veriler tutulmuş ve ses kayıtları daha sonra geçerlik ve güvenilirliği artırmak adına yazılı belgelere dönüştürülerek analiz edilmiştir. Yazıya dökülmüş veriler analiz edilirken ‘‘Tümevarımcı Analiz’’ yöntemi tercih edilmiştir.

Kodlama tekniği ile verilerin altında yatan kavramların incelenmesi ve açığa çıkarılması amaçlanmış, bu kavramlar arasında ortaya çıkan ilişkiler analiz edilmiştir. Kodlanan kavramlardan ana temalar oluşturulmuş ve anlamlı bir yapıya dönüştürülmüştür.

Strauss ve Corbin gibi araştırmacılara göre, incelenen olguya temel oluşturabilecek bir kuramın bulunmadığı durumlarda, kodlamaya dayalı içerik analizi olan tümevarımcı analiz yöntemi uygulanmalıdır.

Dolayısıyla çalışmanın ana konusunun daha önce çalışılmamış olması nedeniyle Eğitimin Metalaşmasının Tüketim Kültürüne Etkisini anlamak için tümevarımcı analiz yöntemi ile içerik analizi yapılmıştır. Araştırmacı ve gönüllü katılımcılar sürece aktif olarak katılmıştır. Bu araştırmada, çocuklarını özel ve devlet okullarına gönderen ebeveynlerin eğitimin metalaşması sonucunda tüketim kültürlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.2. Evren, Örneklem ve Çalışma Grubu

Bu başlık altında; araştırmanın nitel boyutundaki evren ve örneklemi oluşturan çalışma grubuna ait bilgilere yer verilmiştir.

3.2.1. Nitel boyuta ilişkin evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini Eskişehir ilinde yer alan özel ve devlet eğitim kurumlarına çocuklarını gönderen ebeveynler ve özel ve devlet okullarında idareci görevinde bulunan yetkililer oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklem grubu ise, Eskişehir ilinde yer alan özel ve devlet okullarını tercih etmiş 10 adet ebeveyn/veli ve 4 adet okul idare personeli oluşturmaktadır.

Çalışmada örneklem grubu oluşturulurken Kartopu Örneklemesi/ Zincir Örneklem yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Bu örneklem yönteminin seçilmesinin ana sebebi ise örneklem grubunda yer alan velilere yönetilecek sorulara karşın bir güven ortamı sağlanarak gerçek cevaplara ulaşılmak istenmesi ve diğer önemli sebep ise güvenilir cevapları verecek örneklem grubu üyelerine ulaşma hususunda güvenli bir ortam

yaratılması sebebiyle tanıdık vasıtası ile iletişime geçilecek olmasıdır. Burada önemli olan nokta araştırmacının, görüştüğü kişilerin güvenini kazanmasıdır (Grix, 2010). Çünkü insanlar güvenmedikleri bir kişiye bilgi vermekten çekinebilir ve yeni kişilerle görüşmesi için ona referans olmayabilirler (Baltacı, 2019).

Araştırmacının zincirleme bir şekilde sürdürdüğü araştırma sonucunda veri doygunluğuna ulaşıldığı anda araştırmanın veri toplama aşaması tamamlanır (Kerlinger & Lee, 1999). Araştırmacının eriştiği bu ilk ve anahtar kişiler, çoğu kez farklı kişiler ve gruplar tarafından önemli olarak görülmektedir (Bernard, 2011). Bu nedenle hem özel hem de devlet okullarının yapısını anlamak hem de velilere ulaşmada güçlü referans olarak kullanılabilecek okul idare personeli ile iletişim kurulmuş ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında, veri doygunluğu 10 veliden sonra sağlanmış ve veri tekrarının önlenmesi amacıyla veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları

Bu başlık altında; araştırmanın veri toplama süreci ve araştırmada kullanılan nicel ve nitel veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Araştırma sürecinin başında seçilen konuyla ilgili alanyazın incelemesi yapılmış, benzer çalışmalardaki veri toplama araçları incelenmiş ve araştırmada kullanılacak veri toplama araçları saptanmıştır. Araştırmanın nitel verilerini toplamak için araştırmacı tarafından görüşme formu hazırlanmıştır.

Araştırmanın veri toplama sürecinde nitel araştırma yöntemleri arasında önemli bir yere sahip olan görüşme tekniği ile veri toplama yöntemi belirlenmiştir. Görüşme tekniği her ne kadar kolay gibi görünse de hassasiyet ve özveri isteyen bir tekniktir. Görüşme tekniği, beceri, duyarlılık, bireyler arası anlayış, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi kapsamlı olması bakımından hem sanat hem de bilim olarak adlandırılabilir (Sabah, 2021).

Görüşme tekniği sosyal bilimler araştırmalarıyla yaygın olarak kullanılır ve insanların duyguları, düşünceleri, tecrübeleri, tutumları, şikâyet ve istekleri vb. noktalarında bilgi edinilmesine olanak verir (Akbiyık & Ay, 2014).

Araştırmada, çocuklarını özel ve devlet okullarına gönderen ebeveynlerin araştırma konusu ile ilgili görüş, algı, tercih, fikir, inanış ve tecrübelerini anlamak amacıyla bir görüşme formu oluşturulmuş ve gönüllü katılımları sağlanmıştır. Görüşme formu, iki ana başlık altında yarı yapılandırılmış şekilde hazırlanmıştır: Tüketim Kültürü başlığı altında 12, Eğitimin Metalaşması başlığı altında ise 10 soru, çocuğu özel ve devlet okuluna giden ebeveynlere yönlendirilmek üzere hazırlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı tercih edilerek, velilere yöneltilmek istenen sorular önceden hazırlanmış; ancak görüşmenin gidişatına göre bazı sorular eklenmiş veya çıkarılmıştır. Bu yaklaşımın amacı, standart bir çerçeve sunarken aynı zamanda katılımcı ve araştırmacı için esnek bir yapı oluşturmaktır. Bu sayede görüşme içeriğinde çeşitlilik ve özgünlük elde edilmesi hedeflenmiştir.

Görüşme formu hazırlanırken, akademisyenler, öğretmenler ve idareciler ile gözden geçirilmiş ve uzman görüşü alınmıştır. Gerekli düzenlemeler yapılmış, eklenmesi veya çıkarılması gereken sorular belirlenerek form daha anlaşılır hale getirilmiştir. Ardından, dört pilot görüşme gerçekleştirilmiş ve soruların anlaşılabilirliği ile cevapların belirginliğine göre yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Sonrasında, asıl görüşme yapılacak ana örneklem grubundaki veliler ile görüşmelere başlanmıştır.

Ayrıca araştırma konusunun güvenilirliğinin ve geçerliliğinin sağlanması adına okul yapılarını anlamak ve konu çıkarımlarını desteklemek için özel ve devlet okulu idarecileri ile yapılandırılmamış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında katılımcılardan izin alınarak ses kayıtları alınmış ve bu ses kayıtları yazılı belge haline dönüştürülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu başlık altında; araştırmanın veri toplama süreci ve araştırmada kullanılan nitel veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Araştırmanın yürütülmesi hususunda Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul Kararı (Karar no: 39/63) ile onay alınmıştır. Araştırmada verilerin toplanması 2023 Temmuz- 2024 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılacak öğretmen, idareci, velilere gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve araştırmanın amacından bahsedilmiştir. Katılımcılara, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, görüşlerinin, verdikleri cevapların, düşüncelerinin ve elde edilen verilerin araştırma amacı dışında başka bir yerde kullanılmayacağı bilgisi önceden verilmiştir. Ayrıca, katılımcılara istedikleri zaman görüşmeden ayrılacakları de belirtilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcılar ile önceden randevular ayarlanarak belirlenen gün ve saatlerde yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veri kaybının oluşmaması adına veriler katılımcı izni dahilinde ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler veliler için genelde 30-40 dakika arasında gerçekleşirken, idareciler ile yapılan görüşmeler 40-60 dakika civarında gerçekleşmiştir. İdareciler seçilirken alanında uzman ve tecrübeli idareciler tercih edilmiştir çünkü okul yapılarının anlaşılması ve katılımcı tecrübelerinden yararlanmak amaçlanmıştır.

3.5. Nitel Verilerin Analizi

Nitel araştırma, bilginin oluşturulma sürecinde kullanılan yöntemlerden biridir. İnsanların sırlarını çözmek ve biçimlendirdikleri toplumsal yaşantıya dair değer ve tutumların derinliklerini incelemek amacıyla, tümevarım yoluyla bilgi üretme yöntemlerinden biri olarak tanımlanabilmektedir.

Nitel araştırmada, tümevarımsal örnekleme yöntemleri, gözlem, görüşme, içerik analizi ve betimsel analiz gibi yöntemler kullanılır ve veriler genellikle metin, şekil veya grafikler biçimindedir (Baltacı, 2019, s. 234).

İçerik analizi genelde nitel veri analizlerinde çok tercih edilen tümevarımcı bir yöntemdir. İçerik analizi yapılırken belli bir düzen ve ilkeye bağlı kalarak analiz

yapılmalıdır. Çünkü farklı araştırmacıların aynı verileri kullanarak benzer sonuçlara ulaşması beklenmektedir (Aziz, 2015, s. 133-134).

İçerik analizinde ilk olarak veriler kodlama tekniği ile kodlanır ve sonra temaların tespiti yapılır, bir diğer aşama ise belirlenen kod ve temalar düzenlenerek tanımlanır, son olarak da elde edilen verilere yorumlanarak anlam kazandırılır ve bulgu, sonuç kısmına geçilir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler incelikte okunup irdelendikten sonra gerekli düzenlemeler yapılarak çözümleme yapılmaya çalışılmıştır. Katılımcılara ait düşünce ve fikirleri içeren cevaplar NVivo 14 programına yüklenerek kodlar oluşturulmuş ve birbiri ile ilişkili, benzer ifadeler yine aynı kodlar altında toplanmıştır.

Çözümlenen veriler, sistematik bir analiz yapabilmek amacıyla tema ve alt temalar şeklinde anlamlı bir bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Ortaya çıkan temalar, tez danışmanı tarafından kontrol edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Sonuç olarak, temalardan haritalar elde edilmiştir. Nitel veri analizinde yer alan önemli adımlar takip edilmiş ve bulgular bilimsel bir temele dayandırılarak yorumlanmıştır.

Nitel çalışmaların, niteliğinin nasıl değerlendirildiği önemlidir. Çünkü nicel çalışmaların bulguları sayılarla desteklenmiş bir şekilde açıklanırken, nitel araştırmaların bulguları tanım ve test gibi yöntemler kullanılmadan derinlemesine, kendi ortamı ve sınırlığı çerçevesinde açıklanmaya çalışılmaktadır (Yıldırım, 1999, s. 16).

Nitel bir çalışmada, elde edilen verilerin geçerliği ve güvenilirliği; inandırıcılık, aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik), tutarlı olma ve kontrol edilebilirlik olmak üzere dört kritere bağlıdır (Büyüköztürk, vd., 2013, s.182). Bu çalışmada da geçerlik ve güvenirliliğin artırılması adına ilgili kriterler önemsenerek gerekli önlemler alınmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde nitel boyuta ait araştırma problemleri ve bu problemlere ilişkin alt problemlerin bulguları sunulmuştur.

Çocuğu özel ve devlet eğitim kurumuna giden ebeveynlerin görüşleri doğrultusunda elde edilen nitel veriler titizlikle incelenmiş ve çözümlenmiştir. Veriler, tema ve alt tema olarak düzenlenmiş ve temalar arasındaki benzerlik ve farklılık gösteren ilişkiler analiz edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların hepsi için ayrı ayrı kodlar oluşturulmuştur. Katılımcı görüşleri ile bağlantı ve ilişki kurulabilmesi adına ayrıca idareci görüşleri de yapılandırılmamış derinlemesine görüşmelerin yazılı belgeye dönüştürülmesi ve analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analiz için geçerlilik ve güvenilirlik sağlanması için katılımcı görüşlerinden direkt alıntılar örnek olarak sunulmuştur.

4.1. Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri

Araştırmada iki ana grup arasından çocuğu özel eğitim kurumuna giden ebeveynlere yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan toplamda 22 adet soru yöneltilmiştir. Bu sorular ‘Tüketim Kültürü’ ve ‘Eğitimin Metalaşması’ konularını kapsamaktadır. Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan veriler incelenmiş ve NVivo 14 programında birinci döngü kapsamında kodlanmıştır. Verileri tek seferde mükemmel bir şekilde kodlamak nadiren mümkündür.

Nitel araştırma, dil ve imgelerin titizlikle incelenmesini ve insanların deneyimlerine ilişkin ortaya çıkan anlamlar ve örüntüler üzerinde derinlemesine düşünülmesini gerektirir. Birinci döngü analiz yöntemleri tekrar kullanılarak veriler artık daha deneyimli bir gözle yeniden kodlanabilir. İkinci döngü analiz yöntemleri ise verilerin ikinci (ve üçüncü ya da dördüncü) kez gözden geçirilmesi aşamasında kullanılabilir. Daha sonra daha net ve temiz kategori/temalar elde etmek adına ikinci ve üçüncü döngülerde yapılmış ve son kod ve temalar günyüzüne çıkarılmıştır. Kodların benzer özellikleri dikkate alınarak ana tema içerisinde tema ve alt temalar tespit edilmiş olup, Şekil 4.1.’de yükleme sayılarıyla beraber sunulmuştur.

Şekil 4.1. Çocuğu özel okula giden ebeveyn görüşleri

Şekil 4.1. incelendiğinde, ebeveynlerin, çocuklarını neden özel okula gönderdikleri ve bunun altında yatan ana dinamiklerine ilişkin görüşlerinin “Okul Seçimi”, “Eğitim Harcamaları ve Tüketim Tercihleri”, “Toplumsal Konum – Algı” ve “Eğitim Sistemi ve Kalitesi” olmak üzere dört temaya ayrıldığı ve bu temalara ait yükleme sayıları görülmektedir.

“Okul Seçimi” teması altı alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Güvenlik” (f:10), “Eğitim Kalitesi” (f:18), “İdeoloji” (f:18), “Sosyal Çevre”(f:15), “Eğitmen Performansı”(f:17), “Maliyet”(f:4) şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Eğitim Kalitesi” ve “İdeoloji” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Okul Seçimi	Güvenlik	10
	Eğitim Kalitesi	18
	İdeoloji	18
	Sosyal Çevre	15
	Eğitmen Performansı	17
	Maliyet	4

Tablo 4.1. Okul seçimi teması frekans tablosu

Bu alt temaların oluşmasına kaynaklık eden veli görüşlerinden bazıları şunlardır:

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan ilki “Eğitim Kalitesi” ‘dir. Bu temaya ait kod ailesine bakıldığında velilerin çoğunun ortak olarak şu olgular üzerinden eğitim kalitesini ölçtüğü sonuca varılmıştır; Sınıf mevcudu, Yabancı dil eğitimi, Eğitiminin ilgi, alakası ve yetkinliği olduğunu (V4) “.... İngilizce ağırlıklı olması özellikle ortaokul döneminde çok yoğun bir İngilizce veriliyor. C 1- C 2 seviyesinde çocuk mezun olabiliyor yani. O yüzden ilk tercihim bu yani...” diyerek, başka bir veli (V5) “.... Devlette sınıflar çok kalabalık olduğu için aslında çocuklara gereken şey verildiğini düşünmüyorum. Hani evet öğretmenlerin yetersiz olduğunu düşünmüyorum ama sınıflar çok kalabalık, o yüzden hani istediğin gibi olamayabiliyorlar...” diyerek,(V7) “ .... İngilizce ‘ye çok fazla maruz kalması, kurumun kurumsal bir yer olması İngilizce aktivitelerini çok sık yapılması, bunlar benim için hep bir avantajdı...” diyerek, (V6) “.... Ondan sonra ben bir şey öğretmen takıntılıyım. Öğretmenlerine de çok mesela araştırıp baktım yani...” diyerek açıkça ifade etmişlerdir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan diğeri ise “İdeoloji” ‘dir. Bu temaya ait kod ailesine bakıldığında velilerin çoğunun ortak olarak şu kavramlar üzerinden ideolojiye göstermiş oldukları ilgiyi şu başlıklar altında değerlendirebiliriz; Atatürk’ün ilke ve inkılapları, kendi fikir ve görüşleri ile uyumluluk gibi kavramları velilerin şu ifadeleri, (V7) “.... Özellikle Atatürk’ün ilke ve kitaplarına bağlı olan bir okulda ilerlemek istediğim için bu okulu tercih ettik...” diyerek,(V7) “.... Çok akademik olarak başarılı, hırslı vizyonu böyle tam Atatürk’ün hani ideal yani yapabileceği yani örnek gösterebileceği bir öğretmen...” diyerek, (V4) “.... Sıkıntı olmadı aslında hep aşağı yukarı 3 aşağı 5 yukarı aynı ortamlar aynı öğretmenler ya da şey velilerde hani öyle zorluk çektiğim bir sürece ya da ortam olmadı...” diyerek, (V5) “..... bizimle aynı görüşe sahip insanlarda o kuruma gönderdiği için farklı bir çevre oluşmadı...” diyerek, (V7) “..... özellikle önemli olan cumhuriyetin değerlerine sahip çıkan Atatürk inkılaplarıyla bu yolda ilerleyen bir kurum olması. Eğitim, pardon eğitim olarak da kendi milli değerlerimize sahip çıkan, onları çocuklara öğreten, aşıl原因 yani. Hem milli hem dini şekilde bunu öğreten ve aynı vizyonla hani bir hizmet alınması gerekiyor...” diyerek, (V4) “.... Yönetim ya da bazen siyasi bakışı benim için çok çok önemli ideolojisi. Yani bu benim için, hatta en büyük kriter .....”diyerek, ortaya koymaktadır.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında diğeri temalarda ifade edilen alt temalardan diğeri ise “Güvenlik” tir. Bu temaya ait kodlar arasında en çok göze çarpanları şunlardır; Kampüs ortamı, yakınlık, konum olarak tanımlanan kavramlar velilerin şu ifadeleri ile desteklenmektedir. (V6) “... Ben güvenlik açısından da güvenliğin önemi açısından gönderiyorum...” demesi, (V7) “.... günümüz şartlarına baktığımızda benim için güvenlik daha ön planda olduğu için o yüzden özel okula gönderme ihtiyacı hissettim....., ... en önemlisi ben önce herhalde fiziki şartlarından etkilendim. Güvenilir olması şehrin dışında olması...” demesi, (V8) “.... Özel okulların daha güvenli olması, devlet okullarındaki çocuklar çete gibiler oraya güvenmiyorum hiç...” demesi ile ilgili kodların güvenilirliği desteklenmektedir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında diğer temalarda ifade edilen alt temalardan bir diğeri ise “Eğitmen Performansı” dır. Bu temayı oluşturan kodlar şu şekildedir; Eğitmen ilgisi, yetkinliği, eğitmenin akademik başarısı olmak üzere üç şekilde incelenmektedir.

Temaya ilişkin veli görüşleri, (V7)’nin “.....Çok akademik olarak başarılı, hırslı vizyonu böyle tam Atatürk’ün hani ideal yani yapabileceği yani örnek gösterebileceği bir öğretmen..., ... Yabancı dili falan hani iyi bir öğretmenimiz vardı o yüzden de güzel ilerlediler...” demesi, (V4) “ ... biraz Zeynep’in okulundaki (Devlet Eğitim Kurumu) öğretmenler aslında yetersiz değil ama ilgisiz olduğunu görüyorum. Aslında kardeşini o yüzden özele gönderiyoruz...., Okulu seçerken biraz öğretmen kadrosunu araştırıyorsun, yani bulunduğu öğretmen kadrosu işte..... , İyi bir eğitimde öncelikle bence hani doğru öğretmen? Vicdanla öğretmen olduğunu düşünüyorum. İşini doğru yapan bir öğretmen ve böyle çevresinde temiz çocukların bir olduğu sistem olursa bence çocuk alır gider.....” demesi, (V6) “.... en bir şey öğretmen takıntılıyım. Öğretmenlerine de çok mesela araştırıp baktım yani....., ...Gerçekten çok önemlidir ama yani sonuçta yani çocuğu biz bu mesela bir oyun hamur halindeyken mesela öğretmene teslim ediyoruz. Yani kesinlikle ben ona inanıyorum ve o onu şekillendirmek öğretmenin elinde olduğunu düşünüyorum...., Kurumlar da hakikaten hani mesela o öğretmenlerin geldiği üniversitelere bakıp da gönderiyorum..... Öğretmen olarak biliyorsun sözel olarak ilgileniyorum dersiniz o ilgileniliyor, o bir gerçekten ilgileniyorlar. Yani o şeyleri var mıydı dersiniz vardı...” demesi, bu alt temanın oluşmasına kaynaklık etmişlerdir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında diğer temalarda ifade edilen alt temalardan önemli bir diğeri ise “Sosyal Çevre” dir. Bu temayı oluşturan kodlar: Öğrenci, veli profilleri, değerler olarak önümüze çıkmaktadır.

Bu görüşlere karşılık gelen veli referansları da şu şekilde, (V6) “.... Mesela aslında biliyor ki hani çocuğun bazı konularda çok kapasitesi yok. Hani belli bir yere kadar belli yani ama sırf kendi güvenli hissetsin ya da kafası rahat olsun diye bu şekilde gönderenler de vardı.....özel okulun evet velilerin hepsini yüksek şeyde evet, bazı bazı kesim

hakikaten de öyle yani hani kendine bir takım işte yüksek şeyde arkadaş edilmeler işte ya da işte ona göre bir çevre edinmek isteyenler ya da çocuklarının hani o çevrenin etrafındaki ailelerinin yanında ya da ailenin çocuklarıyla beraber arkadaşlık kursun diyenler var... bazı özel okulların spor şeyleri oluyor, eğitim merkezleri oluyor işte bazı şeyler oluyor. Mesela hakikaten ona göre bir çevreleri oluyor ya da ona göre yani kendi bünyesinde yetiştirilen, yetiştirdiği öğrencilerin çevresi farklı oluyor...” demesi, (V7) “.... Okuldaki zaten çoğu Veliyi hani geçmişten tanıyorduk. Oğlumun sınıfındakiler hep aile, anne baba da akademik olarak başarılı, hani akademik olarak başarılı ve önemli insanlar. O yüzden çok güzel denk geldiğinizi düşünüyorum.....” demesi, (V3) “.... Yani özel okula gönderdiğimde yani çevremdekilerin şeyi değişebilir...” demesi ile vurgu yapmışlardır.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında diğer temalarda ifade edilen alt temalardan önemli bir son tema ise “Maliyet” dir. Bu temayı oluşturan kodların oluşması hususunda maliyetlerin avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmuştur.

Veli görüşleri de şu şekildedir; (V7) “.... Devlet memuru herhalde getirdiği rahatlıkla çok rahat. Öyle öğretmenler de olduğunu biliyorum. Özel okuldakiler bence biraz daha kaygılı olabiliyorlar. Çünkü ekonomik olarak bir devlet okulundakiler kadar yüksek ulaşılamadığı için bence biraz daha ileri kaygılı bir şekilde ilerlediklerini düşünüyorum..., tabii ki ondan sonuçta para kazanıyorlar. Okullarda oradan ekmek yiyen çok insan var. Tabii ki bunun karşılığı olacak, inanıyorum ama her okul bir ticarethane değil..... Şimdi hani birçok çocuğumuz kendini biraz böyle, yani ailesinin şeyiyle belki hani yönlendirmesiyle ya da bu tür çok nadiren oluyor ama yani küçük bir çocuğun vizyonu hani önce çok nadir olur yani böyle hedef koyup küçüklükten ilerleyip hani eğitim iyi bir eğitim alacağım deyip hani şey yapan. Onlar çok nadir olur ama genele vurduğumuzda hani bence iyi bir eğitim alabilmek için yani para ön plana çıkıyor diye düşünüyorum. Yani maddi durumunun olması gerekiyor gibi geliyor ülkemizde...” demesi, (V4) “..... Özel okulun istediği birçok İngilizce kitapları çok çok masraflı ve ağır paralar ödeniyor..., ... Çocuğumuza mecbur hani birçok maddi açıdan hani yatırım yapmışızdır.....” demesi,(V8) “....okul ücretleri fazla fakat çocuğumun geleceği için mecbur veriyorum.....” demesi, ilgili temaya ilişkin kaynak niteliğindedir.

“Eğitim Harcamaları ve Tüketim Tercihleri” teması dört alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Çocuğun Talepleri” (f:10), “Öğretmen ve Okul Talepleri” (f:15), “Veli Talepleri”(f:4), “Medya ve Çevre”(f:13) şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Öğretmen ve Okul Talepleri” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Eğitim Harcamaları ve Tüketim Tercihleri	Çocuğun Talepleri	10
	Öğretmen ve Okul Talepleri	15
	Veli Talepleri	4
	Medya ve Çevre	13

Tablo 4.2. *Eğitim harcamaları ve tüketim tercihleri teması frekans tablosu*

Bu alt temaların oluşmasına kaynaklık eden veli görüşlerinden bazıları şunlardır: Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan ilki “Öğretmen ve Okul Talepleri” dir.

Bu temaya ait kod ailesine bakıldığında velilerin benzer olarak şu durumlar üzerinden eğitim harcamalarının ve tüketim tercihlerinin kararlarının etkilendiği sonuca varılmıştır; Materyaller, ek kaynak temini, gezi ve sosyal faaliyetler olduğunu (V4) “.... Yine biraz daha okulun isteği doğrultusunda belirledik. Hani öğretmenlerimizin isteği doğrultusunda .....,... Aldığımız materyalleri genelde hani evet, aşağı yukarı tüm okulda bir o sistem müdür ya da işte müdür yardımcısına bağlı o sistemler belirliyor....”diyerek,(V6) “.... açıkçası ilk başlarda okul ne verirse ona göre harcamalarımız yok. Elimizde pek yakın işte verdikleri listelere göre değerlendirmesini yapıyorduk. İşte ya da bazen onları yönlendirdikleri yerlere gidip oradan alışverişini yapıyorduk....,..... Çünkü özel okul olduğu için bazen çok yüksek meblağlarda ya da çok şeyler istedikleri oluyordu. Bazen aşırı da oluyordu. O konularda biraz şikayetim vardır açıkçası....” diyerek, (V10) .... Okulumuzda idarecilerimizin ve öğretmenlerimizin yönlendirmeleri ile harcamalarımızı yapıyoruz, öğretmenlerimiz bize zaten ne zaman ne gerekiyorsa iletiyorlar biz de temin ediyoruz o şekilde.....” diyerek, açıkça ifade etmişlerdir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğeri ise “Çocuğun Talepleri” dir. Bu temaya ait kod ailesine bakıldığında velilerin benzer olarak şu durumlar üzerinden eğitim harcamalarının ve tüketim tercihlerinin kararlarının etkilendiği sonuca varılmıştır; Çocuğun hobileri, ilgi alanları ve çevresi ‘nin etkisini (V6)..... Ben mesela oğlum başka bir özel okula ya da özel bir eğitim kurumuna verdiğimde başka bir arkadaşım la karşılaştırdığımda eğer onu ki çok güzelse aslında çocuğumu oraya verebilirim yani.....diyerek,(V7) “.... Oğluma yönelik yani şöyle tamamen onun hobilerine, sevdiği hobilerini, gelişimini arttıracak. Aletleri teknolojik aletleri alabiliyoruz.....,.... kendi zevkleri, kendi sevdiği şeylerin yeniliklerini istediği zaman ben o zaman yani elimden geldiğince alıyorum, destek oluyorum ona mesela müzikle uğraşmayı çok seviyor. O yüzden ona her türlü imkanı sağlamaya çalışıyorum.....,.... Okul haricinde işte müziği sevdiği için ayriyeten bir müzik kursuna gönderiyorum ben onu...” diyerek ortaya koymaktadır.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğelerine göre daha az vurgulanan “Velilerin Talepleri” dir. Veli görüşleri arasından (V4) “... Velilerin tercihi ya da öğrencilerin tercihi belirleniyor..... Bazen ortak velilerle ortak kararlar da aldığımız oluyordu. Hani şu olsun? Evet, bizim fikirlerimize de önem veriyorlardı ama aldığımız materyalleri falan... ” demesi ve (V10) “.... Bizimle konuşarak, toplantılarda isteğimize göre gezi falan yapılyordu...” demesi bu alt temaya kaynaklık etmiştir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğelerine göre daha çok karşımıza çıkan “Medya ve Çevre” dir. Veli görüşlerinden (V6) “... özel okul önce aslında bakarsanız önce bir yönlendirme de arkadaş ortamından kaynaklı olabiliyor.....bazı kesim hakikaten de öyle yani hani kendine bir takım işte yüksek şeyde arkadaş edilmeler işte ya da işte ona göre bir çevre edinmek isteyenler ya da çocuklarının hani o çevrenin etrafındaki ailelerinin yanında ya da ailenin çocuklarıyla beraber arkadaşlık kursun diyenler var.....,.... Ben mesela oğlum başka bir özel okula ya da özel bir eğitim kurumuna verdiğimde başka bir arkadaşım la karşılaştırdığımda eğer onu ki çok güzelse aslında Verebilirim yani....” demesi, (V7) “.....Yani bizim önümüzde olan ablalarımız, abilerimiz var. Onların

çocuklarını yetiştirme şekillerini dinliyoruz. Oraya neden vermek lazım? Biraz daha iyi olması için gibi. Hani sosyal medyadan hiç eklenmiyorum sıfır ama dediğim gibi....” demesi bu durumun önemini göstermektedir.

“Eğitim Sistemi ve Kalitesi” teması dört alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Sistemin Köklü Sorunları” (f:12), “Eğitimde Fırsat Eşitsizliği” (f:23), “Müfredat”(f:18), “İyi Eğitime Ulaşmanın Zorluğu”(f:20), şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Eğitimde Fırsat Eşitsizliği” ve “İyi Eğitimi Ulaşmanın Zorluğu” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Eğitim Sistemi ve Kalitesi	Sistemin Köklü Sorunları	12
	Eğitimde Fırsat Eşitsizliği	23
	Müfredat	18
	İyi Eğitime Ulaşmanın Zorluğu	20

Tablo 4.3. Eğitim sistemi ve kalitesi teması frekans tablosu

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en çok vurgulanan “Eğitimde Fırsat Eşitsizliği” dir. Veli görüşlerine göre, (V7) “... çok büyük farklılıklar var ikisi arasında maalesef çok üzücü....,.... iki okuldaki eğitim kesinlikle aynı değil...” demesi,(V10) “... devlet okulundaki ortam çok kötü, çocuğumun orda iyi bi eğitim hayatına sahip olacağını düşünmüyorum, hayal de edemiyorum.. ” demesi, (V3) “...devlet okuluna göre daha maliyetli oluyor ama bazı yönlerden verimli olduğu da oluyor...” demesi, (V4) “... devlet okulunda öğretmenlerin yetersiz olduğunu düşünmüyorum ama sınıflar çok kalabalık, o yüzden hani istediğin gibi olamayabiliyorlar....,.... İngilizcesinden evet büyük yararlanıyor olabiliriz ama hani onun haricinde bilmiyorum. Bu eğitim sistemiyle ilgili böyle bir çok bir ümidim yok yani... ” demesi ile kaynaklık etmişlerdir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en çok vurgulanan “İyi Eğitime Ulaşmanın Zorluğu” dur. Veli görüşlerine göre, (V6) “... Yani şu günümüz şartlarda zor olduğuna inanıyorum. Kesinlikle zor olduğuna inanıyorum çünkü çok koşturuyoruz. Açıkçası iyi bir eğitime ulaşmak için çok koşturuyoruz. Ben kafamdan Sürekli bir dershanesi sürekli işte bir öğretmen bulma özel öğretmen bulma işte sürekli ya da okuldaki toplantılarına gitme hıhı yani şuan için günümüzde zor olduğuna inanıyorum...” sözleri,(V7) “.... Yani bence. Şu an için yani. İyi bir eğitime ulaşabilmek için şu günümüzde maalesef yani maalesef para ön plana çıktı. Eskiden daha rahat herkes eşit şartlar okurken başarılı olanlar ön plana çıkıp ilerleyebiliyordu...” sözleri, (V4) “.... İyi bir eğitime kolay e yok. Bu sistemde ulaşmak hiç kolay değil. Bana göre hiç kolay aynen ulaşmak hiç kolay değil. ...” sözleri, (V10) “..... Asla kolay olduğunu düşünmüyorum çünkü herkesin maddi imkanı yetmeyebilir...” sözleri ile kaynaklık etmiştir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha az vurgulanan “Müfredat” dır. Velilere göre; (V4) “... Temiz bir müfredat az öz bence sakın bir müfredat ve iyi bir öğretmen ve iyi bir arkadaş ortamı. Bence bunlar için yeterli... ” sözleri, (V7) “... ben yani sadece ders, müfredat, matematik değil. Yani çocuğa asıl hani öğretilmesi gereken bir sistem değil. Çocukları stresten alıp, bilim ve rahatlıkla yapabileceği ortam oluşması gerekiyor...” sözleri müfredat sisteminin nasıl olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en az vurgulanan “Sistemin Köklü Sorunları” dır. Velilere göre;(V4) “ ... günümüzdeki eğitim sistemi aslında. Köklü bir eğitim sistemine bakarsak yani başından sonuna kadar bu eğitim sistemimizde çok yanlış olduğu için hani net şöyledir, şu zaman ki böyledir diyemem...” sözleri ve (V10) “.... Eğitim sistemi en başından yanlış, çocuklarımız sadece sınav odaklı çalışıyor bence böyle bir şeye gerek yok...” sözleri kaynaklık etmişlerdir.

“Toplumsal Konum ve Algı” teması üç alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Etiket” (f:3), “Okulun İtibarı ve İmajı” (f:10), “Veli -Çocuk Profili” (f:8), şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Okulun İtibarı ve İmajı” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	<i>f</i>
Toplumsal Konum ve Algı	Etiket	3
	Okulun İtibarı ve İmajı	10
	Veli- Çocuk Profili	8

Tablo 4.4 Toplumsal konum ve algı teması frekans tablosu

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en çok vurgulanan “Okulun İtibarı ve İmajı” dır. Velilere göre; (V4) “... Yani bazı evet vizyon sahip okullar, büyük okulların evet bazı şeyler açabiliyor yani. Hani eğer üniversite bazlı da düşünürseniz yani evet, oradan mezun olmak o okuldan mezun olmak onun için bir artı...” demesi, (V7) “... liseyle beraber bitirdiği lisede çok önemli olduğunu düşünüyorum. Tanınmış bilinmiş bir okuldan mezun olmasını çok isterim. Çünkü ilerde hayatında mesleğe atıldığında aynı eğitim kurumdan mezun olanlar birbirine destekleyeceklerine olarak düşünüyorum...” demesi, (V6) “.... Kurumsal itibarı önemlidir. Daha güzel alternatifler sağlayabiliyor. Bunları biliyorum yani ha bu da önemli mi? Dersimiz benim için evet önemli.....” demesi, (V10) “.... Tabiki de kesinlikle önemli, ileride biri bana ya da çocuğuma sorsa nerden mezun oldun diye ATAYURT desem kimse bilmez ama TED dediğimde herkesin bildiği bir okul sonuçta...” demesi okulun itibarı ve imajının ne kadar etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir.

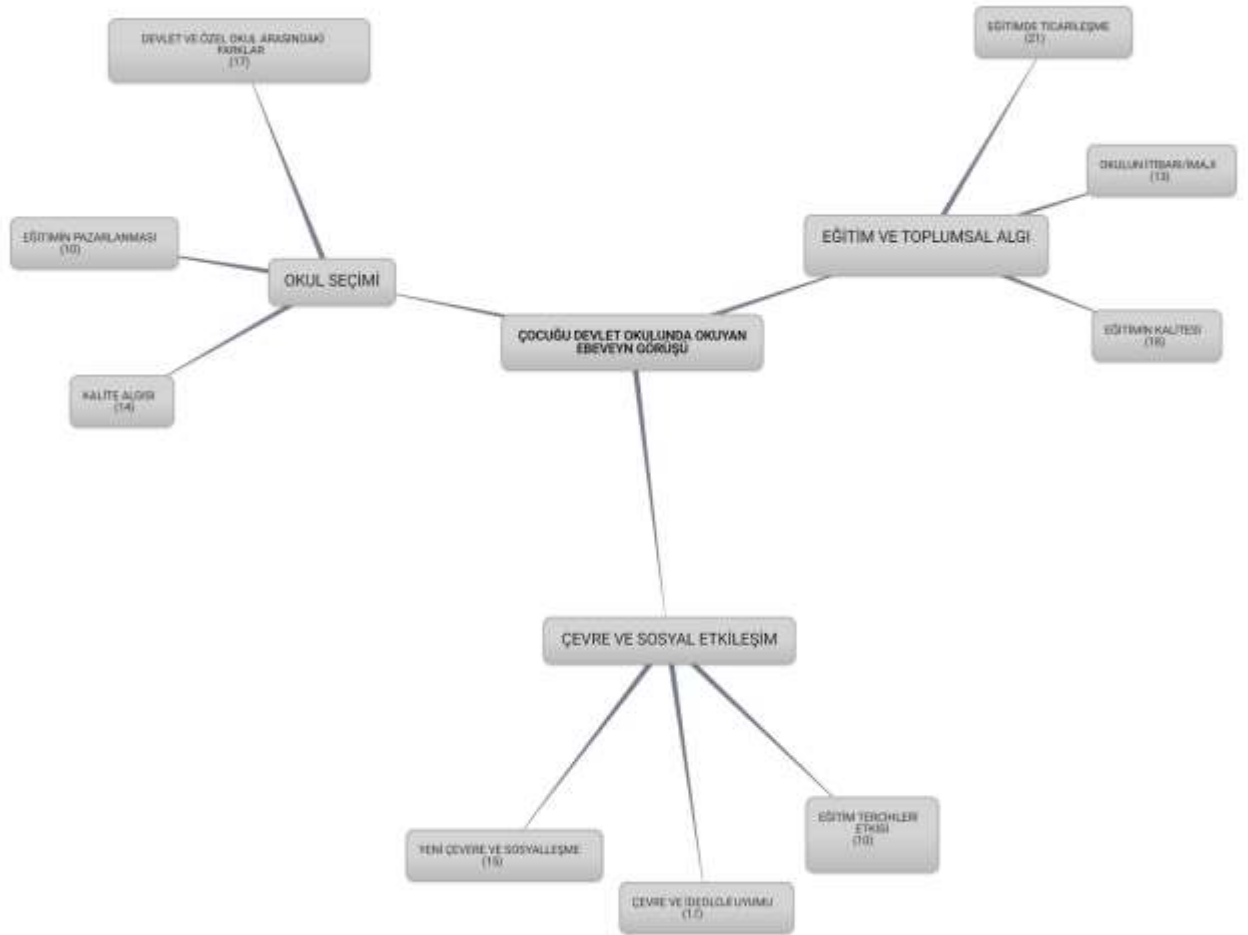
Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha az vurgulanan “Veli-Çocuk Profili” dir. Velilere göre; (V7) “... oğlumun sınıfındakiler hep aile, anne baba da akademik olarak başarılı, hani akademik olarak başarılı ve önemli insanlar....,.... Yani bizim önümüzde olan ablalarımız, abilerimiz var. Onların çocuklarını yetiştirme şekillerini dinliyoruz....” demesi, (V4) “... Özel okulda böyle çocukların daha evet zorba olduğunu düşünüyorum. Daha böyle evet, şımarık ve şey kesimler var. Yani bunların içinde hani bu tarz veliler de var?... ” demesi aslında kurum tercihinde veli-çocuk profilinin de önemini göstermektedir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Özel Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en az vurgulanan “Etiket” dir. Velilere göre; (V4) “.... kesinlikle hani bir etiket aslında özel okul yani buraya mı gidiyorsun, ne yapayım ya öyle mi? Toplumsal olarak daha böyle değerli görebiliyor...” demesi, (V6) “... Özel okulun evet velilerin hepsini yüksek şeyde, bazı kesim hakikaten de öyle yani hani kendine bir takım işte yüksek şeyde görüyor.....” demesi insanların toplumsal konum ve algı hakkında belirleyici görüşlerini desteklemektedir.

4.2. Çocuğu Devlet Okuluna Giden Ebeveyn Görüşleri

Araştırmada iki ana grup arasından çocuğu özel eğitim kurumuna giden ebeveynlere yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan toplamda 22 adet soru yöneltilmiştir. Bu sorular ‘Tüketim Kültürü’ ve ‘Eğitimin Metalaşması’ konularını kapsamaktadır. Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan veriler incelenmiş ve NVivo 14 programında birinci döngü kapsamında kodlanmıştır. Verileri tek seferde mükemmel bir şekilde kodlamak nadiren mümkündür. Nitel araştırma, dil ve imgelerin titizlikle incelenmesini ve insanların deneyimlerine ilişkin ortaya çıkan anlamlar ve örüntüler üzerinde derinlemesine düşünülmesini gerektirir. Birinci döngü analiz yöntemleri tekrar kullanılarak veriler artık daha deneyimli bir gözle yeniden kodlanabilir. İkinci döngü analiz yöntemleri ise verilerin ikinci (ve üçüncü ya da dördüncü) kez gözden geçirilmesi aşamasında kullanılabilir.

Daha sonra daha net ve temiz kategori/temalar elde etmek adına ikinci ve üçüncü döngülerde yapılmış ve son kod ve temalar günyüzüne çıkarılmıştır. Kodların benzer özellikleri dikkate alınarak ana tema içerisinde tema ve alt temalar tespit edilmiş olup, Şekil 4.2.' de yükleme sayılarıyla beraber sunulmuştur.

Şekil 4.2. Çocuğu devlet okuluna giden ebeveyn görüşleri

Şekil 4.2. incelendiğinde, ebeveynlerin, çocuklarını neden devlet okula gönderdikleri ve bunun altında yatan ana dinamiklerine ilişkin görüşlerinin “Okul Seçimi”, “Eğitim ve Toplumsal Algı”, ve “Çevre ve Sosyal Etkileşim” olmak üzere üç temaya ayrıldığı ve bu temalara ait yükleme sayıları görülmektedir.

“Okul Seçimi” teması üç alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Kalite Algısı” (f:14), “Eğitimin Pazarlanması” (f:10), “Devlet ve Özel Okul Karşılaştırması” (f:17), şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Devlet ve Özel Okul Karşılaştırması” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Okul Seçimi	Kalite Algısı	14
	Eğitimin Pazarlanması	10
	Devlet ve Özel Okul Karşılaştırması	17

Tablo 4.5. Okul seçimi teması frekans tablosu

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en çok vurgulanan “Devlet ve Özel Okul Karşılaştırması” dır. Velilere göre; (V1) “... devlet okullardaki kitaplar, verilen kitaplar sanki hiç kullanılmıyormuş gibi tekrar ek bir daha şey alınacak yardımcı kitap alınacak, şu alınacak bu alınacak. Onu zorunlu tutmuyorlar, sıkıntı olacak diye ama o zorunlu olmasa da ben almasam bu kez de çocuk herkes bütün arkadaşları ödev yapacak. Benimki ödevden geri kalacak. Yani biraz mecbur bırakılıyor. Yani hani burada devletin de belki şeyi vardır. Devlet kitapları yetersiz mi geliyor? Öğretmenler çok iyi, ekstra bir şey mi yapmak istiyorlar? O zaman devlet kitaplarını geliştirsin..... daha ileriki zamanlarda. Eee okuyacak yani ben liseyi okuyacağım anne dediği zaman lise okuyacağım. Üniversiteyi okuyacağım dediği zaman ha özel belki özel okul olmayabilir ama özel kurslar özel eğitimler olabilir..... Yani eşit bir eğitim. Belki bir miktar özelde nedir ekstraları vardır, hani İngilizce olarak saat farkı başka bir yabancı dil eğitim ya da işte. Ne diyim bizim spor salonumuz yok, başka şeylerimiz yok. O ekstra ekstra onlardan vardır yani...”

demesi, (V2) “... devlet kurumundan aldığı yani şu anki bizim okuldan aldığı eğitim yeterli değil....,... Yani şu ana kadar özel bir kuruma göndermedim ama bundan sonra oğlum dördüncü sınıfa geçti ama bundan sonra gerek var mı var? Yani bundan sonra göndermeyi düşünüyorum....,...okulun yeterli olduğunu düşünmüyorum. Yani şu anki bizim okulun öğretmenlerin okuldaki konularla sınavda çıkan soruların aynı olmaması konusunda yani çok farklı okulda işlenen sorulan konularla sınavda çıkan sorular çok farklı onun için bundan sonra özel bir şey alması gerekiyor....,... tamamen farklılık var. Yani birisi insanla uğraşan birisi hayvanla uğraşır gibi kaba bir tabir olacak ama yani bu bütün kurumlarda öyle yani en azından en basitinden mesela bir hastaneye gidiyorsun. Özel hastaneye gittiğin zaman kapıda karşılanıyorsun ama Devlet Hastanesine gittiğin zaman yokmuşsun insan muamelesi görmüyorsun çoğu yerde bu böyle. Geçen gün işte özel doktora gittik, onu da söyledim ben yani dedim. Bu ilgi bana mı dedim parama mı dedim gülüyor yani. Evet bu zamanda tamamen eee maddiyata dökülmüş durumda işler onun için hani biraz daha insan kaynaklı insana önem verilen bir toplum olması gerektiğini düşünüyorum...” demesi devlet ve özel okullar arasındaki farkın bariz olduğu niteliğindedir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha çok bahsedilen “Kalite Algısı” dır. Velilere göre; (V2) “... Öğretmenimiz çocuklarımızı çok güzel tanıdı. Bir de birinci sınıfta geldi. Öğretmenimiz sınıfımızda 18 kişilik olduğu için öğretmen çok güzel tanıdı, çocukları biliyor yani. En küçük şeyler kadar çocukların biliyor öğrendi, ama kızım lise bire geçti. Onun için aynı şeyi söyleyemem. Sınıf kalabalıktı, ilkokuldayken 35 kişilik bir sınıfta vardı ve öğretmeni tanıyamadı....,... Yani bu öğretmen gerçekten insana değer veriyorsa her ortamda değer verecek bir kişidir. Bir bireydir, gerçekten bireye saygılıdır, insana saygılıdır. Onun için o nereye gidiyorsa gönderirim yani çocuğumu çünkü onunla yukarıya çıkacaktır....,... Çok kalabalık hani sınıflar falan. Okulla yani çok iyi okul denilir ise 42 43 kişi 45 ikiye kadar var. Bizim okulumuz 32 33 kişilik sınıflar. Hani kalabalık olduğunu düşünüyorum. Bir öğretmenin o kadar çocukla uğraşması kapasite olarak çok fazla çocuk öyle. Hani öğretmenlere de suç bulamıyorum. Bir çocuğa, bir öğretmene 40 tane öğrenci verilirse bunun hangisiyle ilgilensin?...” demesi,(V1) “....yani biz İbrahim Karaoğlanoğlu okulunu seçerken kalite olarak düzgün dediler. Hani en çok

hani aaa geziyor mu, şöyle mi yapıyor? Böyle mi yapıyor değil de hani eğitim noktasında önemliydi. Zaten bizim ailemiz çevresi genel olarak burada okuduğu için kalite olarak da uygun öğretmenler zaten. Hani ehli öğretmenler senelerini verdiği böyle hani köydeki gibi acemi ilk başlamış öğretmenler değil.....” demesi,(V9) “... eğitimcinin çocuğuma yaklaşımı ve tanınması önemlidir ama devlet okulunda sınıflarımız çok kalabalık öğretmende ister istemez öğrenciyle bir bağ kuramıyor.....” demesi kaynaklık etmişlerdir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha az bahsedilen “Eğitimin Pazarlanması” dır. Velilere göre;(V2) “... Yani bir ilkten bir sınava tabi tutup başarılı öğrencileri seçip o başarılı öğrencilerden kendilerine strateji edilmiş yol edinip ona göre gidiyorlar. Yani bu öğrenciyi o yetiştirmedir. Hâlbuki öğrencinin zaten o başarısı var. Çalışkan bir öğrenci sen onu almışsın, kendi makinende işletmişsin gibi bir şey. Yani onun için özel okulların bu tamamen ben para kaynaklı ticari kaynaklı olduğunu düşünüyorum...” demesi, (V2) “... Mutlaka işin içine para giriyorsa yüksek bir meblağsa bunun yani ne kadar fazla olabilir? Özel okulun ekstrası. Devlet okuluna göre arkadaşlara soruyorum, çalışan bir anneye soruyorum diyor ki, çalıştığım için okuldan çıkınca işten gelene kadar kim bakacak? O yüzden diyor etüdü var işte basketbolu var, şunu var bunu var ben diyor. Özel okula vermek zorundayım aslında çok da. Şeyden değil yani hani anne baba çalıştığı için mecbur diye özel okuldaki ihtiyaçları şeyi karşılarım. Zaman olarak o beni karşılayacak diyor...” sözleriyle kaynaklık etmiştir.

“Eğitim ve Toplumsal Algı” teması üç alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Okulun İtibarı/ İmajı” (f:13), “Eğitimde Ticarileşme” (f:21), “Eğitimin Kalitesi” (f:18), şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Eğitimde Ticarileşme” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Eğitim ve Toplumsal Algı	Okulun İtibarı/ İmajı	13
	Eğitimde Ticarileşme	21
	Eğitimin Kalitesi	18

Tablo 4.6. *Eğitim ve toplumsal algı teması frekans tablosu*

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha az bahsedilen “Eğitimde Ticarileşme” dir. Velilere göre; (V1) “... Kitaplar alınıyor, ücretsiz ama o devlet okullardaki kitaplar, verilen kitaplar sanki hiç kullanılmıyormuş gibi tekrar ek bir daha şey alınacak yardımcı kitap alınacak, şu alınacak bu alınacak. Onu zorunlu tutmuyorlar, sıkıntı olacak diye ama o zorunlu olmasa da ben almasam bu kez de çocuk herkes bütün arkadaşları ödev yapacak. Benimki ödevden geri kalacak. Yani biraz mecbur bırakılıyor. Yani hani burada devletin de belki şeyi vardır. Devlet kitapları yetersiz mi geliyor? Öğretmenler çok iyi, ekstra bir şey mi yapmak istiyorlar? O zaman devlet kitaplarını geliştirsin...,... Üniversiteyi okuyacağım dediği zaman ha özel belki özel okul olmayabilir ama özel kurslar özel eğitimler olabilir....” demesi, (V2) “... Yani ya o öğretmenler onu göstermiyor ya öğretmenlerden habersiz sorular çıkıyor. Onun için bundan sonra özel bir şey alması gerekiyor. Yani ders alması gerekiyor, destek alması gerekiyor...,... Tamamen yüzde yüz ticaret yapıyorlar....” demesi, (V9) “... özel okulların hepsi ticarethane olduğunu düşünüyorum, çocuklar ordan ayrılınca bocalıyorlar....”

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha çok bahsedilen “Eğitim Kalitesi” dir. Velilere göre; (V1) “... Yani diğer şeyler illaki zamanla olur ama ahlaki eğitim ağaç yaşken eğilir hesabı çocuk küçükken alması lazım. Küçükken ve buna da anne baba ne kadar söylerse söylesem çocukların gözünde bizim gözümüzde öğretmen çok değerli ve kıymetliydi. Öğretmenimiz söylüyorsa tamamdır, şimdi burada da öyle yani anne babanın desteklediği şeyi öğretmen de söyleyince çok daha bir şey oluyor. Annen babam

söylüyor, çocuğun nazarında öğretmenim de söylüyor demek ki bu doğru, bunun yanlış bir şeyi yok ama bazen bunu söylüyoruz. Mesela bizim öğretmenimiz devlet aleyhinde konuşuyor. Bu seçimler oldu ya da başka bir şey oldu. Çocuğum dedi ki anne siz TOGG diyorsunuz işte bundan övünüyoruz. Böyle seviniyoruz. Öğretmenim de dedi ki, ya TOGG deyip duruyorlar, abarttılar. Yani çocuğun şeyinde biz söylediğimiz için belki bizim dediğimizi destekliyor. Ama belki de kafasında ya öğretmenimde farklı düşünüyor. Bu ileri ki zamanda çocuğun sürekli farklı düşünmesine de sebep olur..... iyi bir eğitime ulaşmak. Ahlaki eğitimden geçer yine yani o ahlaki eğitim oldu muydu? Baştan köprüler sağlama oldu muydu, diğerleri de devamında gelir. Çünkü çocuk. En kötü yalan söylemez, söylemeyeceğini bildiği için ödevini belki yapmamıştır ama öğretmenim yapamadım, yapmadım der. Yalanlara kaçmaz yada azıcık bilincinde varsa öğretmenim şu kadarını yaptım der. Yani ya da gayret eder annem babam böyle istiyor iyi bir insan olmam lazım vatana millete hayırlı bir insan olmam lazım diye annem istiyor, öğretmenim istiyor, çevremdekiler böyle istiyor böyle yapayım diye belki bir gayrete girebilir yani. İnsandaki ahlak baştaki eğitimidir zaten...” demesi, (V2) “.... Öğretmenimizle yani tabi bizim sınıfımız. Geçen sene şimdi Afganlarla birleşecek. Sınıfımız 35 kişi falan olacak. Geçen sene 18 kişiydi. Özel okul gibiydik, öğretmenimizden yana sıkıntımız yok. Öğretmenimiz iyi. Hani kendine verilen prosedür gereği konular neyse en yüzeysel, en basit bir şekilde anlatıp geçiren bir öğretmenimiz var...” demesi, (V9) “...öğretmenimiz çocuklara ilgili fakat sınıf kalabalık olunca çok da ilgisini yansıtamıyor, müfredatta ne varsa onu işleyip geçiyor ek bi bilgi maalesef yok...” sözleriyle kaynaklık etmiştir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre daha az bahsedilen “Kurum İtibarı” dır. Velilere göre; (V2) “... bu tarafa sataşmalar öyle. Yani çocuk kendi hedefini belirlediği zaman hani bu markaymış veya okul okumuş bu okul okumuş o topluma girmiş benim için çok önemli değil. Orayı marka yapan zaten bence oranın çocuğu...” demesi, (V1) “... Yani markalaşmış demek. Kaliteyi gösterir bazen o da kalite eğitimde insanın da kalitesini değiştirebilir. O yüzden aynı mesela şey gibi Ankara’daki üniversite de diyeyim. Daha ileriki zamanlarda ODTÜ de eğitim almış, ODTÜ’den mezun olmuş şeyi bazen tabi insanları etkiliyor. Yani bir işe gireceği zaman. Olumlu yönde tabi

markalaşmış işte ben şuradan şu kurumdan eğitim aldım demek onun belgesini almak. Tabi ki ileriki hayatında önüne gelebilir...” demesi kurumsal itibarın önemini gösterir niteliktedir.

“Çevre ve Sosyal Etkileşim” teması üç alt temadan oluşmaktadır. Bu temaya ait alt temalar “Yeni Çevre ve Sosyalleşme” (f:15), “Çevre ve İdeoloji Uyumu” (f:17), “Eğitim Tercihlerinin Etkisi (f:10), şeklinde sıralanmıştır. Bu temaya ait alt temalara kaynak olan örnek veli görüşleri doğrultusunda en fazla vurgulanan “Çevre ve İdeoloji Uyumu” alt temasıdır.

Tema	Alt Tema	f
Çevre ve Sosyal Etkileşim	Yeni Çevre ve Sosyalleşme	15
	Çevre ve İdeoloji Uyumu	17
	Eğitim Tercihlerinin Etkisi	10

Tablo 4.7. Çevre ve sosyal etkileşim teması frekans tablosu

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en çok vurgulanan “Çevre ve İdeoloji Uyumu” dur. Velilere göre; (V1) “.... Mesela çarpım tablosu annem de istiyor. Öğretmenim de istiyor, yapmam lazım. Ahlaki yönden eğitim, bu böyleymiş annem de bunu söylüyor. Öğretmenim de doğru söylüyor. Demek ki doğrudur. Çocuk her yerden aynı şey alınca. Ne deyim öneriyi alınca daha kuvvetli oluyor yani. Yani o belki özel özel okullarda ahlaki eğitime belki daha çok dikkat edilir. Hani belki o vardır yani İslami açıdan belki ona dikkat edilebilir öğretmen seçme şeyimiz olabilir ama devlet okullarında öğretmenin duruşu şekli şemali yani fikir olarak nasılsa onu bir nebze de olsun çocuğa aktarıyor. Aktarması da işte yani her aile aynı olmadığı için aslında yani eğer zıt bir fikirdeysen olmuyor. Nötr olacak öğretmen aktarma sen görevin neyse onu yap. Yani aktarmak mecburiyetinde ise o zaman çocukların kafası karışıyor.... Zaten bizim ailemiz çevresi genel olarak burada okuduğu için kalite olarak da uygun öğretmenler zaten...” sözleri, (V9) “....devlette öğretmenimizi seçemiyoruz bu yüzden bazen bizimle ters düşünen öğretmenler denk gelebiliyor, bizim başımıza gelmedi ama öğretmen olmasa bile

istemediğimiz tarzdaki kişilerle çocuklarımız aynı sınıfta okuyabiliyor hani ...” sözleri, (V2) “... Hani eğitimci eğer kendisi gerçekten fikirleri kendi düşünceleri vardır, kendi fikirleri vardır. Eğer benimle uyuşuyorsa hıhı çocukla uyuşuyorsa hıhı eğer onu nerede olursa olsun o yukarıya çıkartır.....” sözleri kaynaklık etmiştir.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre en az bahsedilen “Eğitim Tercihlerinin Etkisi” dir. Velilere göre; (V2) “... Gençlere bakıyorum daha fazla. Yani hani gençler ne yapmış, nasıl ilerlemişler? Hani önümüzde öyle birileri var mı diye. Hani daha çok yakındaki gençlere bakıyorum, öyle söyleyeyim..... İslami şeyleri tamamen yozlaştırdık. Yani İslamiyet’ten tamamen uzaklaştık onun için, yani bunu İslamiyet’le bağlaştıırıp çocuklarını da İslamiyet eğitimi ne zaman verebiliriz? Okullarda ne zaman onu çocuklarımıza aşılırsak o zaman güzel bir eğitim olacağına inanıyorum.... ”sözleri, (V5) “...bize göre sosyal faaliyetlerden ziyade eğitim verilsin bir de ahlaki değerlerimiz öğretilsin bence yeterli çocuk için... ”sözleri,(V1)... Yani arkadaşına sataştıktan sonra öğretmenine kötü söz söyledikten sonra bence ilk eğitim ahlaki eğitimidir... sözleri ile değerlerin ve sosyal yaşantının eğitim tercihlerine etkisini görmekteyiz.

Veli görüşlerine göre belirlenen Çocuğu Devlet Okula Giden Ebeveyn Görüşleri temasında en çok ifade edilen alt temalardan bir diğerlerine göre diğer bahsedilen alt tema “Yeni Çevre ve Sosyalleşme” dir. Velilere göre; (V1) “.... Yani çok olmadı çünkü zaten şey olarak geniş bir kendimizce sosyal hayatımız var. O yüzden yani gene aaaa yeni bir öğrenciyle tanışalım ya da öğrencinin ailesine gidip gelelim şeyimiz olmadı. Yani birazda insan zaten şeyine bakıyor. Karakterine bakıyor, yaşam tarzına bakıyor. Herkes görüştüğü kişi yani çocukta zaten o şeyi buluyor. Aileler birbirinin yaşam tarzına uygunsa görüşüyorlar. Yoksa zaten görüşme ihtiyacı hissetmiyorlar... ”demesi, (V2) “.... dış etken insanlara çok şey yapıyor.Hani ben etkilenmeyeceğim desem de bilinçaltı etkileniyor. O tarafa doğru bir şey, insanlar ben koyun sürüsüne benzetiyorum yani ne tarafa hani çoğunluk varsa ne tarafta bir akış varsa o tarafa doğru insan. Kendisi için farkında olmadan gidebiliyor....” demesi kaynaklık etmiştir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde; bu çalışma kapsamında ortaya çıkan bulgulara dayanarak elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlardan yola çıkarak alanyazında yapılan benzer ya da ilişkili araştırmalar ile konunun kapsamının ilişkilendirilmesi, son olarak oluşan araştırma bölümü ve araştırma sonuçlarına göre gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik sunulan öneriler yer almaktadır.

5.1. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu bölümünde, çocukları özel ve devlet okullarında eğitim gören ebeveynler ile özel ve devlet okullarında görev yapan idarecilerden elde edilen nitel bulguların değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan sonuçlar, ilgili literatür ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Çocuğu Özel ve Devlet eğitim kurumuna giden ebeveynler arasında ortaya çıkan temalar değerlendirildiğinde birbirine çok benzer temaların farklı kodlar ile ortaya çıktığı görülmüştür. İki ana örnekleme de ortak olarak ‘Eğitim Kurumu Seçimi’, ‘Toplumsal Konum ve Algı’ ‘yı içeren temaların ortak olması sonucunda karşımıza şu alt temalar ve kodlar çıkmıştır; Kalite Algısı, Devlet ve Özel Okul Karşılaştırması, Kurum İtibarı, Eğitimde Ticarileşme, Sosyal Çevre ve İdeoloji olarak sıralanmışlardır. Bir diğer yandan her iki ana örneklem için de karşıt tema ve alt temalar da ortaya çıkmıştır. ‘Çevre ve Sosyal Etkileşim’, ‘Eğitim Harcamaları ve Tüketim Tercihleri’ ile bağlantılı alt temalar olan; Güvenlik, Müfredat, Değerler, Etiket karşımıza çıkmaktadır.

Burada görüşmeler incelendiğinde özel okul ebeveynlerinin daha çok ‘Güvenlik’ alt temasına önem verdiğini ve okul seçimlerini büyük oranda etkileyen bir kriter olduğunu görmekteyiz. (V7) “.... Günümüz şartlarına baktığımızda benim için güvenlik daha ön planda olduğu için o yüzden özel okula gönderme ihtiyacı hissettim...” sözlerinden de güvenlik kriterinin kurum seçiminde ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bu görüşün aksine devlet okulu ebeveynlerinin ise daha çok ‘Değerler ve Sınıf Mevcudu’ kriterlerinden etkilenmesi söz konusudur. Devlet okulu eğitiminden ziyade daha çok kendi ahlaki değerlerine ilişkin bir eğitim sistemini seçememelerinden yakınmaktadırlar. Onun haricinde eğitimci ya da eğitimden şikayetçi olmayıp sınıf

mevcudunun çok kalabalık olmasından dolayı bu problemleri yaşadıklarını dile getirmektedirler.

Bu araştırmanın ana konusu belirlenirken, eğitimin metalaşması ile birlikte değişen tüketim kültürünün "güvenlik" alt temasından etkileneceği göz önünde bulundurulmamıştır. Ancak, araştırma sürecinde ebeveynlerin eğitim kurumlarını seçerken güvenlik konusunu öncelikli olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, ebeveyn psikolojisinin ve önceliklerinin incelenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkisini araştırırken, güvenlik temasının da dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır. Güvenlik, ebeveynler açısından sadece fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik boyutlarıyla da kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Devlet okullarında ise çocukları eğitim gören ebeveynlerin asıl problem olarak gördükleri konu, eğitimin kalitesi olarak önümüze çıkmamaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, ebeveynlerin sınıf mevcutları ve değerler kavramlarına odaklandıklarını göstermektedir. Özellikle, ebeveynler kendi değerleri ile uyumlu bir öğretmen ve arkadaş çevresi oluşturamamanın sıkıntısını yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu durum, ebeveynlerin eğitimin kalitesinden ziyade ideoloji, değerler ve benzeri kavramlara daha fazla önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

Alanyazın incelendiğinde, okul ve kurum seçimlerinin altında yatan ana sebeplerden birinin de toplumsal statü olduğu gerçeğidir. Ailelerin sahip oldukları sermaye yoğunluklarını harekete geçirerek, çocuklarının gelecekteki mesleğini ve toplumsal statüsünü bir ölçüde etkilediği için gidecekleri okulu belirlemek stratejik bir karardır (Kosunen, 2016, s.5). Eğitimin metalaşması ile aslında okul seçimi de toplum için bir yatırım olarak görülmeye başlanmış ve bunun için okul seçimleri yapılırken dikkat ve titizlikle eğitim kurumu araştırılmaktadır.

Bourdieu, tabakalaşmış toplumsal düzende toplumsal statünün arttırılmasında bireyler gibi ailelerin de sahip oldukları sermaye hacmini yeniden-dönüştürme stratejileriyle sürdürmeye ve arttırmaya çalıştıklarını ifade etmektedir (Wacquant, 2014, s.67). Bu noktada aileler sahip olduğu kaynaklarını çocuklarının toplumsal alanda iyi bir konuma gelmeleri için en iyi yatırıma dönüştürmek isterler (Swartz, 2011, s.105) ve bu amaçla çocuklarını yabancı dil öğrenimi, yetenek ve becerilerin gelişimi için çeşitli kurslara gönderebilir, kültürel alanda çok yönlü programlara sahip olan okullarda eğitim almasını sağlayabilirler (Keskin, 2012, s.65).

Her iki ana örnekleme oluşturan veliler için eğitim kurumu seçimi ile toplumsal konum ve algı temalarının ortak şekilde öne çıkmasının temelinde, eğitimi bir yatırım aracı olarak görmeleri yatmaktadır. Veliler, eğitime yaptıkları yatırımın geri dönüşünü, çocuklarının statü ve meslek sahibi olmalarının yanı sıra, kendi vizyon ve değerleri ile uyumlu bireyler olarak yetişmelerinde aramaktadırlar.

Ebeveyn görüşleri arasında ayrım yaratan bazı alt temaların, örneğin ‘güvenlik, değerler, statü, sosyal etkileşim ve faaliyetler’, ebeveynlerin okul eğitiminden beklentilerine göre şekillendiği görülmüştür. Görüşmelerden elde edilen çıkarımlara göre, çocukları özel okullara giden ebeveynler, daha çok kültürel sermayeye önem vermekte, yani çocuklarının genel kitleden ayrışmasını ve kültürel kaynakları biriktirmesini beklemektedirler. Bu ebeveynler, kültürel farklılaşmanın, öğrencilerin toplumsal konumlarını ve kendilerine yönelik toplumsal algıyı yönetilebilir ve iyileştirilebilir hale getireceğine inanmaktadırlar ve okul seçimlerinde bu faktöre dikkat etmektedirler. Diğer yandan, devlet okullarına çocuklarını gönderen ebeveynlerin okul eğitiminden beklentileri daha sınırlıdır; bu ebeveynler, okulun çocuklarına sadece eğitim sermayesi aktarmasını beklemekte, kültürel sermaye konusunda ise bir beklenti taşımamaktadırlar.

Aynı zamanda sistem de bazı ebeveynleri özel okulu tercih etmeye zorlamaktadır. Çünkü çalışan veliler genelde çocuklarının tüm gün zaman geçirebilecekleri bir kurum aramaktadırlar, devlet okulları da bu imkanlara sahip olmadıkları için mecburen ebeveynler özel okula yönelmektedir. Hem idareci hem de veli görüşleri de bu durumu destekler niteliktedir; “.... Çocuğunuz yüzme dersi alsın istiyorsunuz. Jimnastik dersi aynı şekilde

keza müfredat dahilinde zaten çocuk alıyor bu derslerin. Çünkü günde dokuza yakın dersi var zaten çocuğun yani birçok işini okulda zaten hallediyor ve gittikten sonra anca anne babayla vakit geçiriyor. Yani dışarıya gönderme gereği duymuyor...”, “...çalışan bir anneye soruyorum diyor ki, çalıştığım için okuldan çıkınca işten gelene kadar kim bakacak? O yüzden diyor etüdü var işte basketbolu var, şunu var bunu var diyor. Ben özel okula vermek zorundayım...” sözleri çalışmaya kaynaklık etmektedir.

Kültürel sermayesi yüksek sınıf fraksiyonları, çocuklarının eğitime ek olarak kültürel etkinliklere de yatırım yapmayı tercih ederler. (Bourdieu, 2015, s.184). Bu nedenle veliler için öğrencilere sunulan akademik eğitim olanaklarıyla birlikte çocuklarının yeteneklerini su yüzüne çıkarabilmeleri için uygulanan faaliyetlerin varlığı önem arz etmektedir.

Özel okullar, resmi okullardan farklı olarak sanat, spor, müzik, yabancı dil gibi alanlarda uyguladıkları çok yönlü programlarla ailelere cazip gelmektedir. Aileler, çocuklarının kültürel sermaye kaynaklarının daha yoğun olduğunu düşündükleri için özel okulları tercih etmektedir. Resmi okulları tercih eden ebeveynlerin ise özel okulları tercih etmemelerinin ana sebepleri, özel okulların çoğunun kendi ideolojileri ve değerleri ile uyuşmaması, özel okullardaki çevreye çocukları dışında kendilerinin de uyum sağlayamayacaklarını düşünmeleri ve bu durumu özel derslerle telafi edebileceklerine inanmalarıdır. Diğer yandan, özel okul ebeveynlerinde de benzer kaygılardan dolayı devlet okulu tercihi geri planda kalmaktadır. Öncelikli olarak eğitim değil, çevre, güvenlik ve sosyal faaliyet imkanları önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında görüşülen özel okul idarecilerinden gelen şu görüş; “ ... bir de sosyal imkanları çok iyi, kampüsü işte kapalı yüzme havuzu var. Kampüs burası. Spor tesisleri keza aynı şekilde fitness salonu var. Soyunma odaları vesaire bu da aslında bir etken. Yani siz çocuğunuz yüzme eğitimi alsın istiyorsunuz ama biz zaten müfredat dahilinde yüzme eğitimi veriyoruz. 3 yaştan itibaren çocuklar havuza haftada 2 saat giriyorlar. Ya bu nasıl beden eğitimi dersine giriyorlarsa yüzme dersi de öyle nasıl müzik dersi varsa yüzme de öyle. Aynı şekilde velilerimiz de gelip buradaki sosyal faaliyetlerden, imkanlardan yararlanabiliyorlar...”, toplumun özel eğitim kurumlarına yönelimini kültürel sermaye açısından açıklar niteliktedir.

Araştırma kapsamında bir diğer önemli tema ise ‘‘ Eğitim Harcamaları ve Tüketim Tercihleri’’ konusudur. Görüşme yapılan veli ve idarecilerin görüşleri hususunda ortaya şu sonuçlar çıkmıştır; çocuğun talepleri doğrultusunda yapılan tüketim, öğretmen ve okul talepleri doğrultusunda yapılan tüketimler ve son olarak da çevreden etkilenerek yapılan tüketimler olmak üzere sıralanmaktadır.

İrlanda örneğini inceleyen Raftery ve Hout’a göre, yoksul aileler her zaman yükseköğrenime ödeyeceği bedeli ve bunun kendilerine sağlayacağı yararı tartmak zorunda olduğundan, ‘rasyonel’ bir seçim yaparak, çocuklarının eğitimlerine yatırım yapmaya devam etmemektedirler. Üst sınıfa mensup aileler için ise eğitime yatırım, alt sınıflara mensup ailelerde görülen bir tercih durumu gerektirmeden devam etmekte, sonuç olarak da nesilden nesile kültürün devamlılığı gibi, eğitime verilen önem ve bunun sonucu edinilen itibarlı meslekler de sınıfsal yapı içinde korunmaktadır (Yıldız & Gültekin-Karakaş, 2019). TÜİK ‘den alınan 2022 yılına ait verilere göre, 2022 yılında eğitim harcamaları, 2021’e kıyasla %69,3 artış göstererek 587 milyar 438 milyon TL’ye ulaştı. Eğitim harcamalarının en fazla arttığı düzeyler, %113,8 ile okul öncesi ve %74,1 ile yükseköğretim oldu. Ayrıca devlet eğitim kurumlarınca eğitim harcaması en çok yükseköğretim için yapılmıştır. Eğitim harcamaları hizmet sunucularına göre incelendiğinde, devlet eğitim kurumları harcamalarının %35,1’i yükseköğretime, %21,7’si ise ortaöğretime ayrıldı. Özel eğitim kurumlarının harcamalarının ise %44,6’sı yükseköğretime, %31,0’ı ortaöğretime yapıldı (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de devlet okulu velileri yükseköğretim için harcama yapmaya isteklidirler çünkü bunu bir yatırım olarak görmektedirler. Bu nedenle, devlet okullarını tercih eden ve ekonomik kaygıları olan aileler, çocuklarının yüksek maaşlı meslekler edinebilmeleri amacıyla eğitim harcamalarını ve tüketimlerini bu doğrultuda planlamaktadırlar. Bu aileler, kültürel sermayenin yanında finansal getiriye de göz önünde bulundurarak eğitim stratejilerini belirlemektedir.

Bu bağlamdan yola çıkılarak ve ebeveyn görüşlerini göz önünde bulundurarak, toplumsal sınıf ve konumun getirisi olarak tüketim tercihleri de şekillenmektedir. Üst sınıfa mensup veliler çocuğu için yaptığı harcamaları gelecekte dönüşünün olacağından emin olarak yapmakta ve çocuğun ilgi alanları, zevkleri ve taleplerini de göz önünde bulundurarak kültürel sermayesine de yatırım yapmaktadır. Oysaki alt sınıflara mensup aileler sadece eğitim sermayesinden ücretsiz şekilde yararlanarak çocuklarının kültürel sermayesine katkı sağlayacak alanlara yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar. İki veli görüşleri ele alınarak ilgili bağlam şu şekilde desteklenmektedir; Özel okul tercihinde bulunan veli görüşü "...Oğluma yönelik yani şöyle tamamen onun hobilerine, sevdiği hobilerini, gelişimini arttıracak. Aletleri teknolojik aletleri alabiliyoruz, kendi zevkleri, kendi sevdiği şeylerin yeniliklerini istediği zaman ben o zaman yani elimden geldiğince alıyorum, destek oluyorum ona mesela müzikle uğraşmayı çok seviyor. O yüzden ona her türlü imkânı sağlamaya çalışıyorum. Okul haricinde işte müziği sevdiği için ayriyeten bir müzik kursuna gönderiyorum ben onu..." Sözleri ile çocuğunun kültürel sermayesine ne derece önem verdiğini ve yaptığı harcamaları görmekteyiz. Diğer yandan devlet okulu tercihinde bulunan bir veli görüşü "... Çocuğumun sınıfı kalabalık, kalabalık olmasaydı bence özel okuldan bile güzel ders veriyorlar, ek kaynağın gerek olmadığını düşünüyorum..." sözleri ile eğitim sermayesinin yeterli olduğu kanaatinde olduğunu görmekteyiz.

Her genç birey, aldığı eğitim sonucunda doğru meslek seçimi için rehberliğe ihtiyaç duyar ve bu süreçte ailelerin büyük bir rolü vardır (Bergen, 2006). Aile büyüklerinin mesleklerine duyulan sempati veya antipati de başarı güdüsü ve meslek seçiminde önemli bir etkidir (Yıldız & Gültekin-Karakaş, 2019). Bir devlet okulu velisi, çocuğunun pilot olma kararı alıp sonra çevresel ve eğitimsel zorluklar nedeniyle hedeflerinden saparak psikolojik bunalımlar yaşadığını ifade etmektedir. Bu durum, devlet okullarında çocukların doğru şekilde yönlendirilmediğini ve yetenekli çocukların keşfedilemediğini göstermektedir. Çocukların yeteneklerinin ve ilgi alanlarının fark edilmemesi, onların motivasyonlarını kaybetmelerine ve potansiyellerini gerçekleştirememelerine yol açmaktadır. Velinin, "Çocuğum pilot olmak istediğini söylüyor, ancak okulların zorlukları veya toplumun etkisi nedeniyle hedeflerinden sapıyor ve psikolojik bunalımlar yaşıyor"

şeklindeki ifadesi, çevrenin ve ailenin çocukların meslek seçimindeki yönlendirmelerinin yetersizliğini açıkça dile getirmektedir. Bu durum, çocukların doğru bir şekilde yönlendirilmemesi ve yeteneklerinin keşfedilmemesinin eğitim sistemindeki önemli eksikliklerden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, eğitimin metalaşması ile birlikte, eğitim bir yatırım aracı olarak görülmekte ve bu durum, ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının eğitimden daha fazla fayda sağlamasına yol açmaktadır. Bu aileler, çocuklarının yeteneklerini doğru şekilde geliştirebilmeleri için eğitimin kültürel yönünden de yararlanmaktadırlar. Öte yandan, her ailenin ekonomik düzeyine göre tüketim kültürü farklılaşmakta ve bu da eğitimdeki fırsat eşitsizliğini daha da belirgin hale getirmektedir. Yüksek gelirli aileler, çocuklarının eğitimine daha fazla yatırım yaparak onları daha iyi fırsatlarla donatırken, düşük gelirli aileler bu imkanlardan yoksun kalmakta ve çocuklarının potansiyellerini gerçekleştirmeleri zorlaşmaktadır. Eğitimin bir meta haline gelmesi, toplumsal eşitsizlikleri pekiştirmekte ve eğitimdeki adaletsizlikleri derinleştirmektedir. Eğitim sisteminde yapılan bu yatırımlar, sadece bireysel başarıyı değil, aynı zamanda toplumun genel refahını ve sosyal hareketliliği de etkilemektedir. Bu bağlamda, eğitim politikalarının gözden geçirilmesi ve daha kapsayıcı, adil bir eğitim sistemi oluşturulması gerektiği açıktır.

5.2. Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda uygulamaya ve araştırmacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur:

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Devlet eğitim kurumlarında en önemli sıkıntılardan biri olan sınıf mevcutları konusunda iyileştirmeler yapılmalı ve eğitimci ve öğrenci performansının verimliliği için sınıf mevcutları azaltılmalıdır.
- 2.Devlet kurumlarında dağıtılan kaynakların içerikleri uzmanlar tarafından daha detaylı ve öğretici şekilde düzenlenerek müfredat ile uyumlu hale getirilmesi önerilmektedir.
3. Eğitim politikaları gözden geçirilmeli ve ekonomik düzeyden bağımsız olarak tüm çocukların yeteneklerini geliştirebilecekleri fırsatlar sunulmalıdır. Devlet desteğiyle özel yetenekli öğrencilere yönelik programlar genişletilebilir.
4. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitimdeki fırsat eşitsizliklerini azaltmak için burslar, finansal destekler ve ücretsiz eğitim materyalleri sağlanabilir.
5. Eğitim programlarına kültürel etkinlikler ve sanatsal faaliyetler entegre edilerek tüm öğrencilerin kültürel sermayesi artırılmalıdır.
6. Devlet okullarında öğrencilere yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri güçlendirilerek, doğru meslek seçimi ve kariyer planlamasında öğrencilere destek olunabilir.
7. Ailelerin çocuklarını eğitim sürecinde daha bilinçli ve etkin bir şekilde destekleyebilmeleri için eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, ailelerin çocuklarının yeteneklerini keşfetmelerine ve doğru yönlendirmeler yapmalarına yardımcı olabilir.
8. Eğitimde fırsat eşitliği ve eğitimin metalaşması konusunda toplumsal farkındalık artırılmalı, bu konuların kamuoyunda daha fazla tartışılması sağlanmalıdır.

5.2.2. Araştırmacılara yönelik öneriler

1. Alanyazın incelendiğinde eğitimin metalaşması konusunda yapılan araştırmaların sınırlı olması ve henüz eğitimin metalaşmasının tüketim kültürüne etkisinin incelenmemiş olmasından dolayı bu çalışmanın yetersiz kalacağı ve gelecekte detaylı bir şekilde geliştirilmesi önerilmektedir.
2. Eğitimdeki eşitsizlikleri ve metalaşmayı daha derinlemesine inceleyen akademik çalışmalar teşvik edilmelidir. Bu araştırmalar, mevcut sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek için kullanılabilir.
3. Bu araştırmada geçerlilik ve güvenilirliğin desteklenmesi ve okul yapılarının anlaşılması adına okul idarecileri ile yapılandırılmamış görüşmeler yapılmıştır fakat sonraki çalışmalar için okul idarecilerinin de ana örneklem konusu olabileceği düşünülerek bu konuda detaylı araştırmaların yapılması literatüre katkı vereceği düşünülmektedir.
4. Bu çalışmanın ana konusu olan eğitimin metalaşmasının esas ilgilileri olan Eğitim Fakültelerinde görev yapan öğretim görevlilerinin de görüşlerine yer verilmesi kapsam açısından büyük fayda sağlayacağı öngörülmektedir.
5. Bu çalışmanın verileri algıya dayalı olduğu için gözlem veya veli, öğretmen ve öğrenci performanslarının incelenmesi yoluyla çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AAker, D. A. (2007) Marka Değeri Yönetimi, Çeviri: Ender Orfanlı, MediaCat, İstanbul.
- Adorno, T. (2009). Kültür endüstrisi kültür yönetimi. (Çev. N. Ülner, M. Tüzel ve E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akbıyık, C., & Ay, G. K. (2014). Okul öncesi yönetici ve öğretmenlerin düşünme becerilerinin öğretime yönelik algıları: Bir durum çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 1-18.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan kuşağa tüketim olgusu ve geleceğin tüketici profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-212.
- Aslan, E. A. (2020). TOPLUMSAL STATÜ VE OKUL SEÇİMLERİ: KÜLTÜREL SERMAYE YATIRIMI OLARAK ÖZEL OKULLAR. *Alternatif Politika*, 12(2), 382-423.
- Aull Davies, C. (1999). Reflexive Ethnography A Guide to Researching Selves and Others. London, New York: Routledge
- Aydoğdu, Y. (2024). Bilgi Çağında Ülkelerin Uluslararası İmaj İnşası: Araçlar ve Pratikler. *IJSS*, 8(34), 273-292.
- Aziz, A. (2015). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri. Nobel Yayınları.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başcı, E. (2015). *Pazarlama ve tüketim toplumuna eleştirel bir bakış: Tüketim karşıtlığına ilişkin nitel bir model* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Baudrillard Jean (2010). Tüketim Toplumu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Baudrillard, J. (2004). Tüketim toplumu. (H. Deliceçaylı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Bauman, Z. (2004). Sosyolojik düşünmek. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bergen, R. J. S. (2006). Family Influences on Young Adult Career Development and Aspirations. Doctoral dissertation, University of North Texas.

- Bernard, H. R. (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative And Quantitative Approaches*. New York: Rowman Altamira
- Bourdieu, Pierre ve Jean-Claude Passeron (2015), *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri* (Ankara: Heretik Yayınları) (Çev. Aslı Sümer, Levent Ünsaldı ve Özlem Akkaya).
- Buğra, A. (2003). *Devlet-piyasa karşıtlığının ötesinde; İhtiyaçlar ve tüketim üzerine yazılar*. (B. Sina Şener, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Basım). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*, (s. 15-95). Ankara: Pegem Akademi.
- Chang, S.S.- Chang, C.C. - Su, W.G. (2015). Quality or Sacrifice? The Influence of Decision Task and Product Characteristics on the Dual Role of Price, *Psychological Reports*, 117 (1), 72-88.
- Cin, H. (2013). *Neoliberal dönüşüm sürecinde eğitimde istihdamın değişen yapısı* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Coşgun, M. (2012). Popüler kültür ve tüketim toplumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 837-850.
- Çakır, S. (2009). İmaj, gösteri ve tüketim toplumunun eleştirel analizi: imaj katili. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (11), 75-94.
- Çelik, O., & Çuhadar, C. (2023). EXAMINING THE ROLE OF THE SCHOOL IN THE CREATION OF CONSUMPTION CULTURE FROM THE PERSPECTIVE OF BAUDRILLARD. *International Innovative Education Researcher (IEdRes)*, 3(1).
- Çokgezen, M., & Terzi, N. (2008). TÜRKİYE’DE DEVLETİN EĞİTİME MÜDAHALESİNİN YETERLİ GEREKÇESİ VAR MI? *Liberal Düşünce*, 13(49), 1-18.
- Demir, Z. (2018). Karl Marx’ın bakış açısından kapitalist toplumda yabancılaşma ve sonuçları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 102-120.

- Dilara Keskin, H., & Turna, G. B. (2010). Ailelerin devlet ya da özel okul tercihlerini etkileyen faktörler Rize örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 411-426.
- Ercan, F. (2013). *Sağlık hizmetlerinin metalaşması*. Grafik 1: Emek Olarak Meta. Retrieved from <https://yunanmitolojisi.blogspot.com/search/label/Midas>.
- Evrensel, Ö. (2017). Metalaşma: Meta biçiminin gelişimi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 15(58), 60-115.
- Grix, J. (2010). *The foundations of research*. Palgrave Macmillan.
- Kabataş, Y., & Kok, S. (2021). SİVİL TOPLUM-DEVLET İLİŞKİSİ TARTIŞMALARINDA SÜREKLİLİK VE KOPUŞLAR: HEGEL, MARX VE GRAMSCI. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 171-192.
- Karabulut, C. (2016). Eğitimde metalaşma ve ticarileşme. *SAV Katkı*, 2, 66-79.
- Karahanoğulları, Y. (2008). Marx'ta Üretken Emek Kategorisi ve 1988-2006 Dönemi Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bulgular. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 117-142.
- Karakaş, M. (2017, May). Bir zihniyet olarak tüketim kültürü ve ihtiyaçların yabancılaşması. In *International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS)* (No. 2, pp. 246-267).
- Kerlinger, F. N. & Lee, H. B. (1999). *Foundations Of Behavioral Research*. New York: Harcourt College Publishers.
- Keskin, Derya (2012), *Bitmeyen Sınavlar, Yaşanmayan Hayatlar, Eğitimde Paradigma Değişimi* (Ankara: Dipnot Yayınları).
- Kosunen, Sonja (2016), *Families and The Social Space of School Choice in Urban Finland*, Unpublished Doctora Thesis, University of Helsinki-Institute of Behavioural Sciences.
- Kotler, P. (2017). *Pazarlama 4.0: Dijital Dünyada Müşteriyle Bağlantı Kurmanın Yeni Yolları* [Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital]. MediaCat Kitapları.
- Kurtuldu, B. S. (2010). Okulöncesi eğitiminde okul aile ilişkilerinde yaşanan sorunların öğretmen ve veli görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi.
- Marx, K. (1993) *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*, Çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları : Ankara.

- Marx, K. (2000). 1844 el yazmaları. (M. Belge, Çev.). İstanbul: Birikim.
- Marx, K. (2011a). Kapital I, (Çev. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan), İstanbul: Yordam.
- Marx, K. (2011b). Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı, (Çev. Sevim Belli), Ankara: Sol.
- Mertens, D. R. (2005). Rate and extent of digestion.
- Millî Eğitim Bakanlığı ve Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2007). 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun EK MADDE 1. Resmî Gazete, 1 Mart 2014, 6528/12 md.
- Odabaşı, Yavuz ve Gülfıdan BARIŞ (2007): Tüketici Davranışı, 7. baskı, İstanbul, MediaCat Yayınları
- Oktay, Ahmet (1993): Türkiye’de Popüler Kültür, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- Oxford Online Sözlüğü. (2024).Consumption.
- <http://oxforddictionaries.com/definition/english/consumption> (Erişim tarihi: 17.03.2024)
- Özgöz, A. (2011). Tüketici algısı açısından kurumsal itibar ile marka değeri ilişkisi.
- Özmuş, M. Okul Liderliği Sadece Akademik Başarıya mı Odaklanmalıdır? Peki, Dışsallıklar?
- Rozada, M. G. & Menendez, A. (2002). Public university in Argentina: subsidizing the rich?, *Economic of Education Review*, 21, 341-351.
- Sabah, S. (2021). Türkiye’de beden eğitimi ve spor derslerinde uygulanan kaynaştırma sistemine yönelik paydaş algıları ve öğretmen yeterliğinin incelenmesi.
- Shirai, M. (2015). Impact of “High Quality, Low Price” Appeal on Consumer Evaluations, *Journal of Promotion Management*, 21 (6), 776-797.
- Suner, F. A. (2001). Türkiye’de cep telefonu: Kriz, göç ve aidiyet. *Toplum ve Bilim*, 90, 114-130.
- Sülün, Y., Ekiz, S. O., & Sülün, A. (2009). Proje yarışmasının öğrencilerin fen ve teknoloji dersine olan tutumlarına etkisi ve öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 75-94.
- Swartz, David (2011), Kültür ve İktidar, Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Elçin Gen).
- Tatlıdil, E., & Günder, E. E. (2013). Küreselleşen değerlerin eğitim kurumları üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 259-277.

- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2023). Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2022-49574>
- Uzun, F. (2022). Eğitimin Dışsallıkları ve Toplumsal Sistemlere Etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 17(6).
- Velioğlu, Ö. (2010). Türkiye’de değişen tüketim kültürünün Türk sineması güldürü filmlerine yansımaları (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi). Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neşe Kars.
- Wacquant, Loïc (2014), “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, Çeğin, Güney, Emrah Göker, Alim Arlı ve Ümit Tatlıcan (Der.), Ocak ve Zanaat, 3. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Ümit Tatlıcan): 53-77.
- World Bank. (2005a). How much does Turkey spend on education, Washington, D.C.: World Bank
- Yanıklar, C. (2010). Tüketim kültürü, kapitalizm ve insan ihtiyaçları arasındaki ilişki üzerine bir tartışma. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 34(1).
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim-Education and Science*, 7(17). <https://hdl.handle.net/11511/80803>.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S., & Gültekin-Karakaş, D. (2019). Türkiye’de Eğitim Eşitsizliğinin Farklı Yüzleri. *Anadolu University Journal of Social Sciences/Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2).
- Yel Y, Ş. (2014). *Neoliberalizm ve küreselleşme ekseninde beyaz yakalı emeğin dönüşümü: Nazilli’de özel dershanelerde çalışan öğretmenler üzerine bir araştırma* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

EKLER

EK-1 Araştırma Görüşme Formu

Görüşme Formu 1.Bölüm Soruları

Tüketim Kültürü

- 1.Eğitim harcamalarınızı (kurum seçimi, teknolojik açıdan yaptığınız tüketimler, eğitici tarafından istenilen materyaller vs.) nasıl ve neye göre belirlersiniz?
2. Eğitime yönelik tüketimlerinizi (okul seçimi, gerekli materyaller, kaynak kitaplar, okul gezileri vs.) etkileyen durumlar, kişi ya da fikirler nelerdir?
3. İçinde bulunduğumuz zamanda çocuklarımızı özel bir kuruma gönderme ihtiyacınız oluşmakta mıdır? Neden?
4. Günümüz özel okullarının kendini tanıtmaya yönelik yaptığı reklam, sms bilgilendirmesi, bursluluk için yaptığı özel sınavlar vs. düşünecek olursak, özel okulların bir ticaret gerçekleştirdiğini ve bunların birer pazarlama stratejisi olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
5. Çocuğunuzu gönderdiğiniz eğitim kurumunda yeni bir çevre ile karşılaştınız mı? Ya da böyle bir çevre edinme isteğiniz oldu mu?
6. Çocuğunuzun içinde bulunmasını istediğiniz çevre ile eğitim kurumunun sağladığı çevre hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. Bulunan birçok özel kurum içerisinde çocuğunuzun eğitim alacağı özel kurum seçimini hangi kriterleri göz önünde bulundurarak yaptınız?
8. Çevrenizde bulunan yakınlarınızın çocukları için seçtikleri eğitim kurumu sizin de tercihlerinizi etkiler mi?
9. Eğer çevrenizdekiler çocuklarını devlet okuluna gönderirlerse siz de çocuğunuzu özel okuldan alıp devlet okuluna gönderir miydiniz? Neden?
10. Çocuğunuzu özel okula göndermeniz sizin veya çocuğunuzun toplumdaki yerini değiştirir mi? Ya da toplumdaki konumunuzu değiştirdiğini size düşündürüyor mu?

11. Çocuğunuzun özel eğitim kurumuna gitmesi çevrenizdeki insanların size veya çocuğunuza karşı düşüncelerini değiştirir mi? Ya da böyle bir şey hissettiniz mi? Evetse açıklayabilir misiniz? (Olumlu ya da olumsuz yönlerini)

12. Seçtiğiniz kurumun itibarı sizin için önemli midir? Çocuğunuzu toplum tarafından tanınmış ve markalaşmış bir kuruma göndermek size ve çocuğunuza ne sunmaktadır.

Görüşme Formu 2.Bölüm Soruları

Eğitimin Metalaşması

❖ İyi bir eğitimin tanımı sizce nedir?

1.Size göre, günümüzde iyi bir eğitimden çocuğunuz hangi yollar ile faydalanabilmektedir?
Ayrıca size göre iyi bir eğitime ulaşmak kolay mıdır?

2. Çocuğunuza iyi bir eğitim alabilmesi için ortam hazırlarken tüketim açısından neleri göz önünde bulunduruyorsunuz?

3. Eğitime yönelik tüketimlerinizi yaparken dış etmenlerden (sosyal medya, arkadaş ve aile çevresi, devlet politikaları, aile çocuk uzmanları vs.) etkilenir misiniz?

4. Çocuğunuzun aldığı eğitimi değerlendirecek olursak, tüm eğitim kurumlarında eşit eğitimin verildiğini söyleyebilir misiniz?

5. Özel eğitim kurumu ile Devlet eğitim kurumunda çalışan eğitimciler arasında farklılık ya da benzerlikler var mıdır? Var ise lütfen açıklayabilir misiniz?

6. Çocuğunuzun eğitim aldığı kurumda çalışan eğitimcinin çocuğunuzla özel olarak ilgilendiğini düşünüyor musunuz?

7. Çocuğunuza eğitim veren eğitimcinin bu kurumda yer almak için diğer eğitimcilerden ayrıştığını söyleyebilir misiniz?

8. Öğretmeninin çocuğunuzu bireysel olarak yakından tanıdığını (çocuğunuzun ilgi alanlarını, hangi alana yetenekli olduğu vs.) düşünüyor musunuz?

9. Sizin için eğitim kurumu mu yoksa öğretmen mi daha ön plandadır? Neden?

10. Eğer özel eğitim kurumunda çalışan çocuğunuz için çok fayda sağladığını düşündüğünüz bir eğitimci devlet kurumuna geçer ise çocuğunuzun da okulunu değiştirip devlet kurumuna kaydınız yaptırır mıydınız? Neden?

EK-2 Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 14.06.2023

Protokol No: 539337

Tarih: 22.06.2023

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Eğitimin Metalaşmasının Tüketim Kültürüne Etkisi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY ARCA
TEZ YAZARI:	Hilal KIR PAKSOY
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Hilal KIR PAKSOY

Eğitim Geçmişi:

2015-2021 Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme

Bölümü, Lisans

2018-2019 Darmstadt University of Applied Sciences, Betriebswirtschaft

Bachelor, Erasmus Exchange Program

2011-2015, Eskişehir Toki Şehit İkrâm Cirit Lisesi, Eşit Ağırlık